

Slovi
PE
DOS
ženklai

Klaipėdos apskrities levos Simonaitytės viešoji biblioteka

KLAIPĖDOS ŽENKLAI

Skiriama Klaipėdos miesto 770-mečio jubiliejui

STADTSYMBOL VON MEMEL / KLAIPĖDA

Zum 770-jährigen Jubiläum der Stadt gewidmet

Sudarytojos Jurga Bardauskienė ir Viktorija Karalienė

Redaktorė Vida Pelegrin

Konsultantas dr. Vasilijus Safronovas

Dizaineriai Raimondas Žičkus ir Sigita Česnauskienė

ISBN 978-9955-9908-9-5

© Klaipėdos apskrities levos Simonaitytės viešoji biblioteka, 2022

© Jurga Bardauskienė

© Viktorija Karalienė

Klaipėda, 2022

Leidėjas

Klaipėdos apskrities levos Simonaitytės viešoji biblioteka

Projektą finansuoja Klaipėdos miesto savivaldybė

Partneriai:

Vakarų ekspresas

TURINYS

Įvadas.....	4
Klaipėdos herbas – miesto savitumo atspindys.....	5
Klaipėdos herbas antspauduose.....	10
Klaipėdos heraldinio simbolio sklaida.....	24
Klaipėdos garbės piliečio ženklas.....	34
Klaipėdos simboliai miestų gatvėse.....	36
Parodos „Klaipėdos ženklai“ eksponatai.....	43
AdM archyvas.....	71
AdM archyvo kolekcija.....	73
Santrumpų sąrašas.....	101

Įvadas

Klaipėda – seniausias Lietuvos miestas, įkurtas 1252 m. Šiais metais Klaipėda švenčia 770 metų jubiliejų. Per amžius ji matė visko – karų, gaisrų ir potvynių, čia viešpatavo vokiečiai, prancūzai ir lietuviai, rezidavo net karaliai. Istorijos kryžkelės miestui lėmė netikėtus posūkius, dėl to 1945 m. sausį čia beveik neliko vietinių gyventojų. Atėjo nauji svetimi... Nors praraja tarp dabarties ir praeities jaučiama iki šiol, Klaipėda atlaikė negandas ir galiausiai tapo veržliu, gyvu ir mylimu miestu. Vienintelis šalyje uostamiestis šiandien gali didžiuotis turtinga praeitimi skirtingų kultūrų kryžkelėje ir seniausiu heraldiniu simboliu dabartinėje Lietuvos teritorijoje.

Minint Klaipėdos jubiliejų, 2022 metų vasarą bibliotekoje buvo surengta paroda „Klaipėdos ženklai“. Joje pristatyti svarbiausi miesto savitumą atspindintys ženklai – Klaipėdos heraldiniai simboliai, herbo raida bei sklaida. Klaipėdos heraldinio simbolio panaudojimo arealas labai platus: nuo antspaudo iki suvenyro, nuo dokumento iki lėkštės, nuo reklamos iki garbingo apdovanojimo...

Šiuo leidiniu, nesileisdami į išsamius istorinius tyrinėjimus, siekiame supažindinti skaitytoją ne tik su Klaipėdos herbo raida ir istoriniu kontekstu, bet taip pat tikimės atkreipti dėmesį į šį Klaipėdai svarbų miesto savarankiškumą bei dvasios stiprybę simbolizuojantį ženklą.

Leidinyje skiriamas Klaipėdos 770-mečiui. Jame pristatomi objektai saugomi Klaipėdos apskrities leivos Simonaitytės viešosios bibliotekos archyvuose, AdM (Arbeitsgemeinschaft der Memellandkreise e.V) archyve, Manheimo archyve MARCHIVUM, Lietuvos centrinėje valstybės archyve bei klaipėdiečių asmeninėse kolekcijose. Tai – projekto „Klaipėdos ženklai ir jų sklaida“ dalis.

Klaipėdos herbas – miesto savitumo atspindys

Wappen und Flagge
des Memellandes.

Pagrindinis Klaipėdos atpažinimo ženklas neabejotinai yra herbas. Miestą gali identifikuoti įvairūs savotiškais simboliais tapę faktoriai – statiniai, gatvių pavadinimai, spalvos, kvapai, garsai... Visi šie asociatyvūs vaizdiniai kiekvienam iš mūsų sukuria vis kitokį įspūdį – jis sykiu ir asmenišką, ir suprantamas visiems. Klaipėdai paprastai priskiriami tie vaizdai, kurie turi tiesioginį ryšį su jūra, pakrante ar uostu. Šie elementai ir sukuria miesto naratyvą arba legendą. Istorijos vingiuose kintant miestovaizdžiui, tradicijoms ir vertybėms, keičiasi ir simboliai. Klaipėda gali didžiulis turėdama turtingą praeitį skirtingų kultūrų kryžkelėje ir seniausią heraldinį simbolį* dabartinėje Lietuvos teritorijoje.

Herbas – tai ženklas, simbolizuojantis miesto savarankiškumą. Europos miestų herbuose dažnai būdavo vaizduojami įvairūs statiniai, žvėrys, šventųjų atvaizdai, pilys, fortifikaciniai įrenginiai, tačiau Klaipėdos herbe niekada nebuvo nei šventųjų, nei žvėrių...

Klaipėdos herbe per amžius dominuoja tie patys pagrindiniai elementai – bokštai, laivas ir jūra – kurių semantika įvairiais laikotarpiais buvo traktuojama skirtingai. Kol Klaipėdos herbas įgavo galutinį pavidalą, jo vaizdai, nors ir išlaikydami pagrindinius elementus, šiek tiek varijavo.

Klaipėdos herbo XV–XVII a. raida išsamiai nagrinėjama knygoje „Klaipėdos tapatumo ženklai“ (2012)**, todėl nesiimsime išsamios heraldikos analizės. Pasak autorių, seniausias Klaipėdos miesto ženklas aptiktas Liubeko miesto archyve – 1446 m. antspaudas ant klaipėdiečių laiško liubekiečiams, užantspauduotas didžiuoju miesto antspaudu.

Kol Klaipėdos herbas įgavo galutinę formą, jo piešiniai įvairiose publikacijose, nors ir išlaikydami pagrindinius herbo elementus, šiek tiek skyrėsi. Kalbant apie spalvas, reiktų paminėti, kad herbe būta ir mėlynos spalvos.

*Toliau tekste Klaipėdos heraldiniams simboliams ir jų elementams apibrėžti naudojamas terminas herbas

**Klaipėdos tapatumo ženklai : antspaudas, herbas, vėliava / Mažosios Lietuvos istorijos muziejus, Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas. Klaipėda, 2012. 59 p.

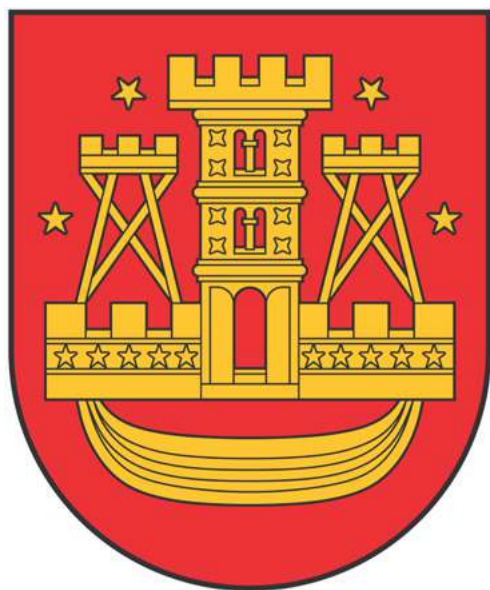

Klaipėdos herbas 1992 m.

Po Antrojo pasaulinio karo Klaipėdos heraldinis simbolis, kaip miestą reprezentuojantis ženklas, Tarybų Lietuvoje iki 1961 m. nebuvo naudojamas. Buvo norima atsikratyti bet kokio ryšio su praeitimi. Sovietmetis – naujų miesto simbolių kūrimo era. Klaipėda dažnai vaizduojama kaip naujas pramoninis miestas, turintis uostą, žvejybos laivyną, kuriame nepailstamai triūsia ir penkmečio planus vykdo tarybinė liaudis. Svarbios miesto erdvės užpildomos sovietinę ideologiją propaguojančiais simboliais ir paminklais, kurie nė iš tolo nepriminė Klaipėdos buvusio savitumo.

1961 m. tuometis Klaipėdos vyr. architektas Jonas Stumbrys sukūrė Klaipėdos heraldinį simbolį ir jo atvaizdas pradėtas naudoti žymiai plačiau. 1968 m. sovietinių cenzorių beveik nepalietas, Respublikinės heraldikos komisijos buvo patvirtintas Jono Stumbrio sukurtas Klaipėdos herbas.* Jame figūravo tie patys motyvai kaip ir ankstesniuose Klaipėdos herbuose, pakito tik forma ir detalės.

*Kultūros paveldo centras. Heraldikos komisijos posėdžių protokolai 1967-09-27–1970-06-17. F.2. Ap.1. B.239

Klaipėdos herbas 1992 m.

1990 m. Lietuvai tapus nepriklausoma valstybe, atsirado sąlygos ir poreikis atkurti istorinius ne tik valstybės simbolius, bet ir miestų herbus. 1990–1993 m. Heraldikos komisija tapo pavaldi Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumui, kuris tvirtino miestų ir miestelių herbus. 1992 m. buvo atkurtas Klaipėdos istorinis herbas ir patvirtinta miesto vėliava * (aut. K. Mickevičius, J. Bizauskienė, V. Žulkus).

Šis oficialus miesto ženklas galioja iki šių dienų ir yra atpažįstamas kaip ženklas, identifikuojantis ir reprezentuojantis Klaipėdą.

Ką miesto kūrėjai vaizdavo Klaipėdos miesto herbe – nežinoma. Nors diskusijų ženklą prasmų tema būta įvairių, vieningos nuomonės šiuo klausimu nėra.

Spaudoje pasirodydavo straipsniai, kuriuose diskutuota simbolikos, semantikos ir spalvų klausimais.

Spėjama, kad XVII a. miesto antspaude vaizduojami navigacinės paskirties bokštai ir išvaizdaus jūrinio laivo korpusas. G. Reimeris herbe matė navigacinius Smiltynės ir Vitės bokštus, kelto per marias laivelį. Žymusis vokiečių sfragistikos tyrinėtojas F. Vossbergas (XIX a. viduryje) manė, kad čia gali būti sargybos bokštai, nes labai panašūs į Torno (Torunės) Naujamiesčio antspaude vaizduojamą sargybos bokštą.

Johannes Sembritzkis pirmasis, kuriam kilo klausimas, ką vaizduoja riesti laivo galai. Be to, jis rašė, kad bokštai yra ant laivo. Tuo metu J. Sembritzkiui ir kitiems tyrinėtojams nebuvo žinomas senasis miesto antspaudas.

XX a. Vokietijoje leidžiamuose periodiniuose leidiniuose nuolat vyko diskusija Klaipėdos herbo klausimu. Heinrichas Kurschatas, Heinrichas Neu, Siegfriedas Farnaconas, Gerhardas Willoweitas ** – tai autoriai, kurie įnešė didžiausią indėlį į istorinio Klaipėdos (Memelio) herbo atstatymo ir kūrimo procesą.

* LR AT prezidiumo nutarimas dėl Klaipėdos miesto herbo patvirtinimo. LR AT ir vyriausybės žinios, 1992, Nr. 22, p.1418

** Pagrindinės šių autorių studijos : KURSCHAT, Heinrich A. Das Buch vom Memelland : Heimatkunde eines deutschen Grenzlandes. 2. unveränderte Auflage. Oldenburg : Verlag Werbedruck Köhler, 1990. 644 p.; NEU, Heinrich. Das Wappen von Memel : Entstehung und Geschichte eines ostdeutschen Wappenbildes. Bonn : Wissenschaftliches Archiv, 1958. 19 p.; FORNACON, S. Zum Memeler Siegel. Memeler Dampfboot, 1980, 7 Juni.; WILLOWEIT, Gerhard. Die Wirtschaftsgeschichte des Memelgebiets. Marburg (Lahn) : [J.G. Herder-Institut], 1969. 2 Bd.

Professur Dr. H. Neu, Memel an Rhein, den 27.4.1958
Kaiser-Konrad-Strasse 10

Sehr verehrter Herr Reichsbankrat!

Indlich konnte ich ausüben die Unterlagen über das
Wappen und die Flagge von Memel wieder zugehen zu lassen.
Sicherlich sind sie mit Ihrem Schreiben vom 12. Januar 1958 über-
wiegend aus folgenden Stücken, und zwar:

1. Die Umschlagseiten von Geschichtl. Geschichte der Stadt
Memel.
2. Der Herald 1900, Nr. 5.
3. Photokopie aus Herald 1900 Nr. 10.
4. Herald 1901 Nr. 2, 3, 4.
5. Herald 1901 Nr. 5.
6. Photokopie des Auftrages von Naujok über das Wappen von
Memel.
7. die Zusammenstellungen über die Heimatsnachrichten betr.
Wappen und Flagge des Memelgebietes.
8. Eine Wiedergabe der 1920 verlassenen gelb-roten Gebiets-
Flagge mit zwei Modifikationen.

Ich danke Ihnen recht herzlich für die Übersendung dieser
Unterlagen, die mir für meine Arbeiten sehr wichtig waren.
Die Veröffentlichung der Bundeszentrale für Heimatdienst
wird jetzt in Kai. Ich lasse Ihnen sofort nach Erschei-
nen ein Exemplar zugehen. In dieser Veröffentlichung sind
das Wappen und die Flagge in Farbdruck abgebildet - die
künstlerischen Entwürfe ~~des~~ des Graphiker Seiwert
in Wiesbaden an die Hand der von mir bereitgestellten Unterla-
gen entworfen wurden. In dem begleitenden Text habe ich das
Wappen und die Flagge erläutert. Wegen der besonderen Schwei-
geseiten, die gerade das Memeler Wappen bereitet - ich
erinnere an die Korrespondenz mit Herrn Dr. Neubecker - habe
ich nun die Geschichte dieses Wappens noch einmal genau un-
tersucht. Die Ergebnisse meiner Untersuchung habe ich in
einer kleinen Abhandlung niedergelegt, die ich noch ergänzen
möchte, um sie dann in 100 Exemplaren in Kopierverfahren

überreichen zu können. Ich glaube, dass ich über die Entstehung
des Wappens doch einiges Neues sagen konnte.

Um nun wirklich auch die neuere Entwicklung möglichst voll-
ständig zu bringen, vor allem auch das Hineinkommen des
blauen Grundes für den Kahn genauer zeitlich anzusetzen,
würde es mich sehr interessieren, wie das Wappen von Memel
auf dem Notgeld aussieht, das die Stadt in der Inflations-
zeit herausgebracht hat. Der Katalog der Deutschen Klein-
geldscheine von Arnold Keller führt Memeler Notgeldausgaben
vom 22.2.1922 auf. Benutzen Sie Scheine dieser Notgelder?
Wenn ja könnten Sie mir mitteilen, wie man damals auf diesen
Scheinen das Memeler Wappen dargestellt hat? Ich wäre Ihnen
dafür sehr dankbar.

Mit dem besten Grüßen bin ich ihr sehr ergebener
H. Neu

Prof. Dr. H. Neu
Prof. Dr. H. Neu

Heinrichas Neu, pirmasis išsamiai analizavęs Klaipėdos heraldiką, jo siužetą siejo su miesto bei pilies gynybine sistema ir Klaipėdos laivyba. Jis teigė, kad centre pavaizduotas pilies vartų bokštas, o šonuose – du miesto įtvirtinimų bokštai, kurie, jo nuomone, yra panašūs į to meto Hanzos prekyboje naudoto laivo (kogo) abiejų galų gynybinius bokštus. H. Neu, matydamas antspaudo apačioje esantį bestiebio laivo korpusą, tvirtino, esą ir siekta pavaizduoti nebaigtą laivą (tai turbūt ir yra XIII a. Klaipėdos vizijos simbolika). Žvaigždutės neva įprasmina dangaus skliautą (H. Neu jas sieja su navigacija).

AdM archyve saugomas H. Neu susirašinėjimas Klaipėdos herbo, Klaipėdos krašto vėliavos, spalvų bei simbolikos klausimais. **

Klaipėdos herbu domėjosi ir Lietuvos mokslininkai, istorikai bei kraštotyrininkai B. Elertienė, V. Žulkus, E. Rimša, V. Plečkaitis, V. Vaivada, K. Mickevičius ir kiti.

Remiantis įvairių autorių diskusijomis bei nuomone, pagrįsta įvairiomis kraštotyrinėmis ar mokslinėmis refleksijomis, vykusiomis nuo XVIII a. iki šių dienų, Klaipėdos herbo semantiką galima būtų interpretuoti ir taip: trys auksiniai bokštai simbolizuoja miesto ir pilies gynybinę galią; atviros durys – atvirą prekybą ir kontaktams miestą; laivas – jūrinę prekybą, laivininkystę ir karybą; auksinės penkiakampės žvaigždės – dangaus skliautą, navigaciją ir pilies apsaugą; aukso spalva – kilmingumą, protingumą, dorumą; raudona – drąsą ir meilę.

Šis miesto simbolio naratyvas ir nuo XIII amžiaus beveik nepakitęs miesto simbolis koreliuoja su pastovumu bei miesto dvasios stiprybe.

* NEU, Herbert. Das Wappen von Memel: Entstehung und Geschichte eines ostdeutschen Wappenbildes. Bonn: Wissenschaftliches Archiv, 1958. 19 S.

** NEU, Herbert [2 laiškai Reichsbankrat], 1958; NEUBECKER, Otfried [laiškas Herbert Neu], 1958. KLAVB, AdM

Klaipėdos herbas antspauduose

Kalbant apie Klaipėdos oficialųjį ženklą – herbą, reiktų pažymėti, kad jis dažniausiai aptinkamas antspauduose. Apie šį faktą byloja ir dokumentai, saugomi Klaipėdos apskrities levos Simonaitytės viešosios bibliotekos AdM archyve, Lietuvos centriname valstybės archyve, Klaipėdos regioniniame valstybės archyve, Slaptajame valstybiniame Prūsijos kultūros paveldo archyve Berlyne. Antspaudas – svarbiausias požymis, identifikuojantis knygų bei kitų dokumentų priklausomybę vienai ar kitai institucijai.

Senosios Klaipėdos miesto sfragistiką išsamiai nagrinėjo Edmundas Rimša*. Klaipėdos antspaudai ir heraldinis simbolis lyginamas su senųjų Europos miestų Rygos, Dancigo, Hamburgo, Dortmundo antspaudais. Pažymėtinas Klaipėdos antspaudų išskirtinumas – tarp nedaugelio Europos miestų antspaudų yra antspaudų su laivo piešiniu, taip pat senieji Klaipėdos antspaudai išsiskyrė legendų rašyba – sigillum burgensium (miestiečių antspaudas). Be to, Klaipėdos miesto antspaudai yra seniausi Lietuvos dabartinėje teritorijoje. E. Rimša nagrinėjo Klaipėdos XIII–XVIII a. antspaudus: miestiečių antspaudus 1446–1618, 1728–1799 metais, Klaipėdos magistro antspaudą 1758–1759 m. ir Klaipėdos teismo antspaudą 1785 m.

Vienas seniausių parodoje „Klaipėdos ženklai“ (2022 m.) viešinamų antspaudų yra 1511 metų Klaipėdos komtūro antspaudas, kuriuo pažymėtas dokumentas yra saugomas Slaptajame valstybiniame Prūsijos kultūros paveldo archyve Berlyne.

* RIMŠA, Edmundas. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės miestų antspaudai*. Vilnius : Žara, 1999, p. 305–314.

1826 m. antspaudas MAGISTRAT DER KOENIGL: PREUSS: SEE UND HANDELS STADT MEMEL. KLAVB, AdM

Seniausias Klaipėdos antspaudas dokumente, saugomame AdM archyve yra Memelio karališkojo Prūsijos jūrų ir prekybos miesto magistrato antspaudas. Jame virš Klaipėdos herbo vaizduojamas Prūsijos erelis su skeptru ir valdžios simboliu – obuoliu.

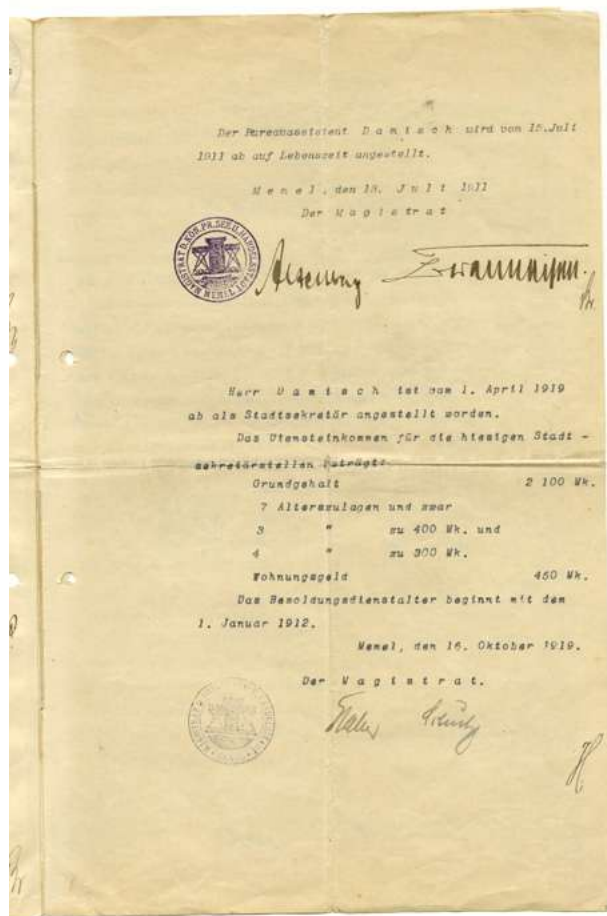
Šiuo antspaudu buvo pažymėtas 1826 m. rugsėjo 26 d. raštas (Bürgerbrief), suteikiantis miestiečio teisę laikrodininkui Francis Martineau.*

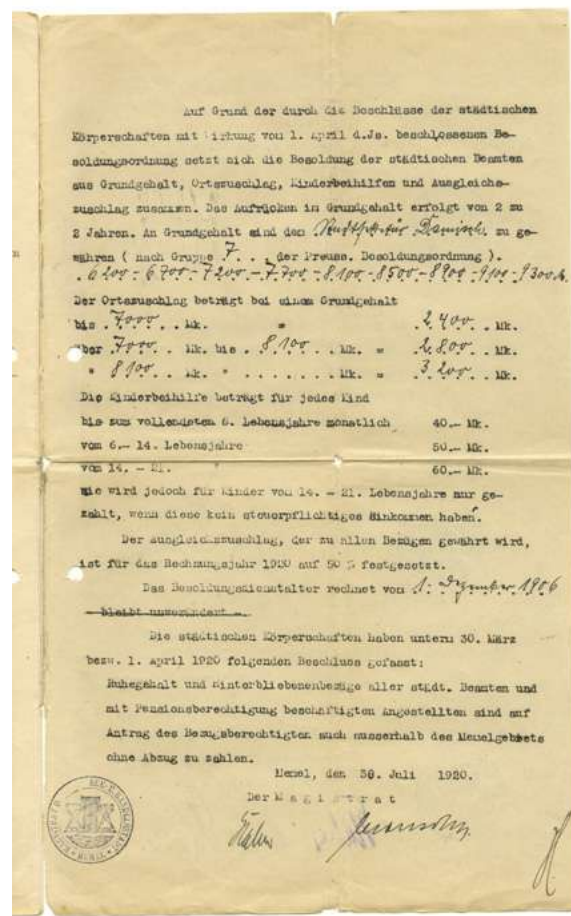
* Pagal 1808 m. Nuostatus miesto gyventojai vis dar buvo skirstomi į dvi kategorijas: miestiečius (Bürger) ir miestiečių teisių neturinčius miesto gyventojus (Schutzverwandte), kuriuos „saugojo miesto sienos“, bet kurie tame mieste turėjo mažiau civilinių ir jokių politinių teisių. Pagrindinė sąlyga būti miestiečiu tuo metu tebebuvo žemės sklypo mieste valdymas ir užsiėmimas miestieškais verslais. (Žr. Safronovas, Vasilijus. Klaipėdos miesto istorija, 2020, p. 84)

Žymiai daugiau dokumentuose yra išlikę XX a. Klaipėdos antspaudų, kuriuose vaizduojami Klaipėdos miesto heraldiniai simboliai.

XX a. Klaipėdoje keitėsi politinė situacija*, kuri koreliavo su anspauduose naudojama simbolika ir užrašais. Tačiau Klaipėdos magistrato bei daugelio magistratui pavaldžių įstaigų bei kitų valdžios įstaigų antspauduose buvo naudojamas Klaipėdos herbas, kito tik užrašai. Tą pastebime ir išlikusiuose Klaipėdos magistrato 1908–1938 m. dokumentuose, antspauduose.

1911–1919 m. Klaipėdos magistrato antspaudai. KLABV, AdM

1920 m. Klaipėdos magistrato antspaudas. KLABV, AdM

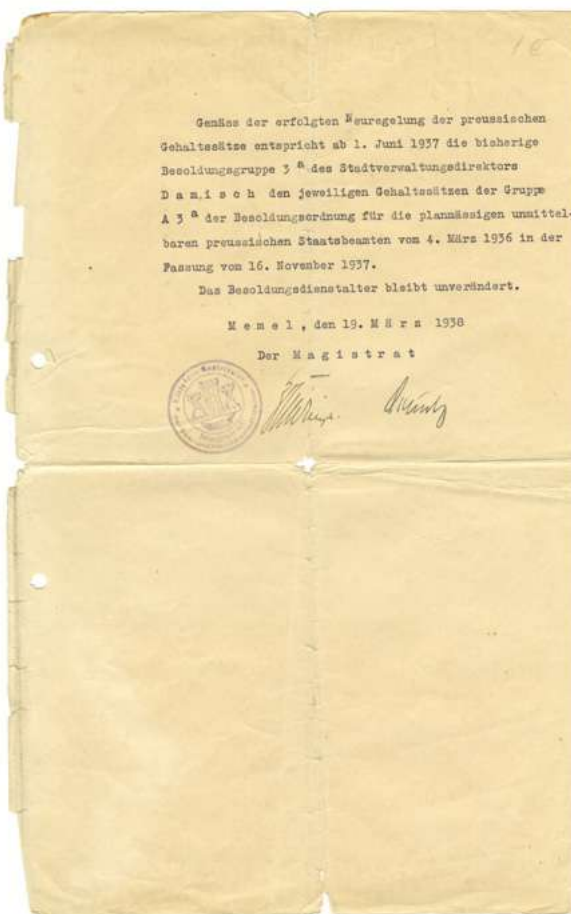
1925 m. Klaipėdos magistrato antspaudas. KLABV, AdM

* Versalio taikos sutartis 1919 m. numatė kraštą atskirti nuo Vokietijos. 1920 m. krašto valdymas perduodamas Prancūzijai, šis laikotarpis 1920–1923 m. vadinamas prancūzmečiu; 1923 m. Klaipėdos kraštas prijungiamas prie Lietuvos, 1923–1939 m. kraštą valdo Lietuva; 1939 m. kraštas prijungiamas prie Vokietijos, 1939–1945 m. Klaipėdos kraštas Vokietijos Reicho sudėtyje; 1945–1990 m. Lietuvos TSR sudėtyje.

1927–1929 m. Klaipėdos magistrato antspaudai.
KLAVB, AdM

1938 m. Klaipėdos magistrato antspaudas. KLAVB, AdM

1939 m. magistrato antspauduose lietuviškų užrašų antspauduose neliko. KLAVB, AdM

Klaipėdos krašto direktorijos antspaudas. KLAVB, KR

1923 m.

1920 m.

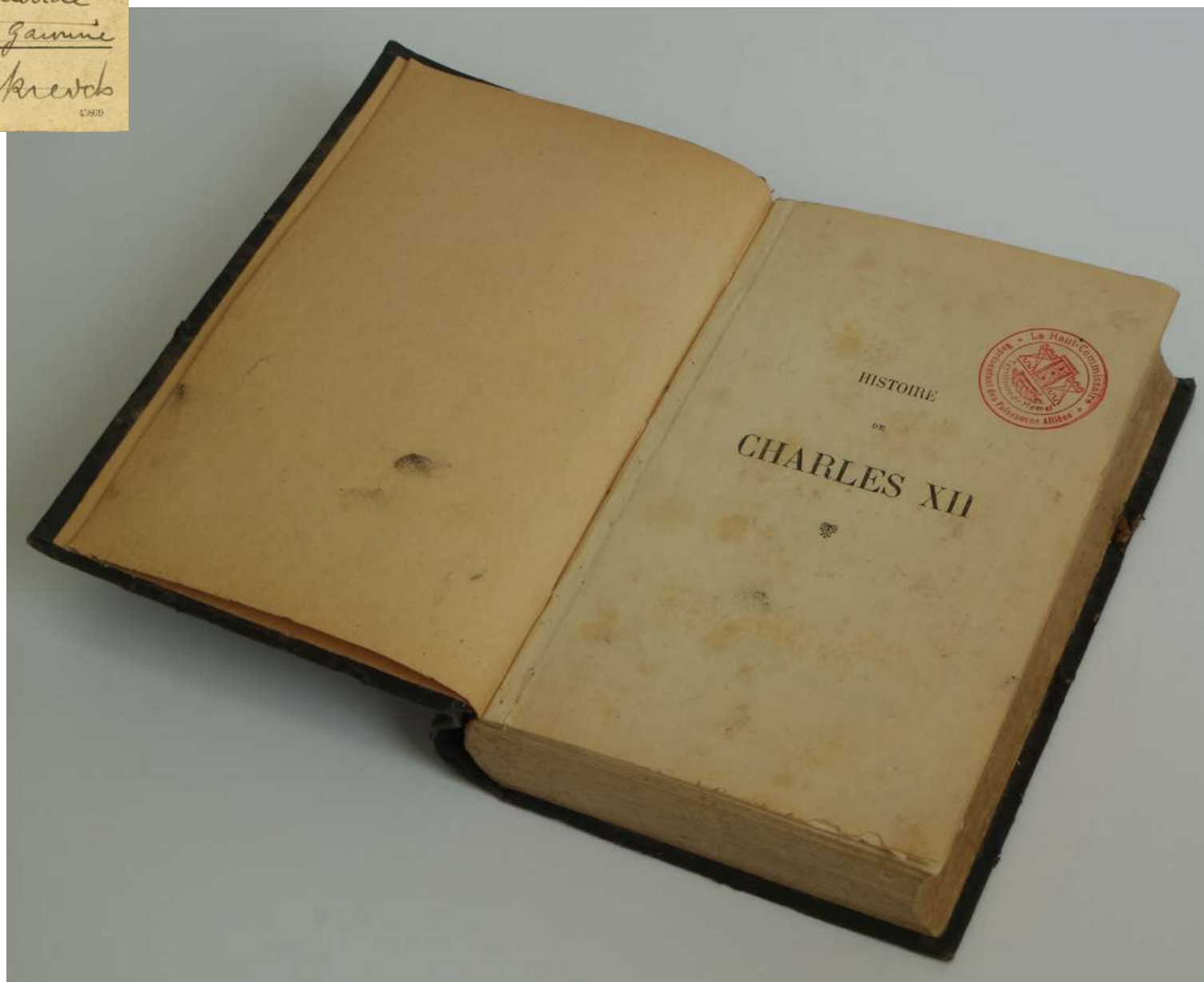
1939 m.

Klaipėdos miesto (Stadbücherei Memel) bibliotekos antspaudai knygose. KLAVB, KR

Vyriausiojo komisaro antspaudas, dedamas ant įvairių dokumentų, knygų, atvirlaiškių 1920–1923 m. KLAVB, AdM

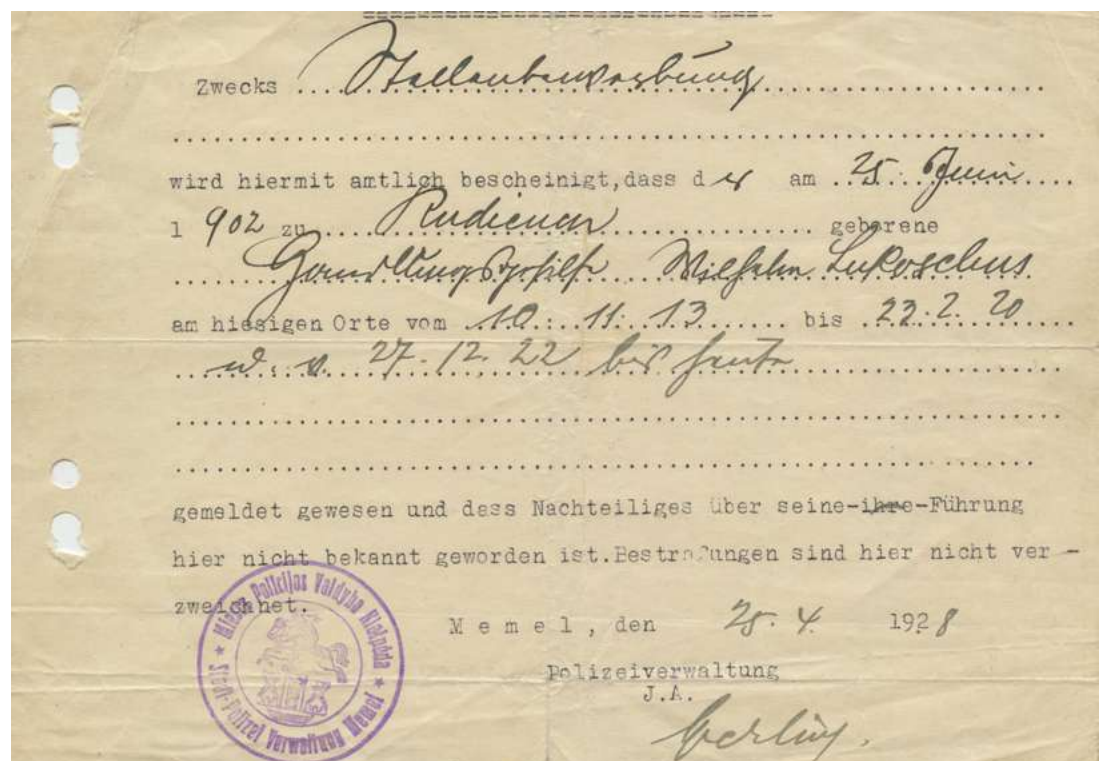
1919 m. pasirašius Versalio taikos sutartį, buvo svarstomas tolesnis Klaipėdos krašto likimas ir 1920 m. buvo nutarta, kad sąjungininkų vardu Klaipėdos kraštą administruos prancūzai. Tuomet Klaipėdos kraštas buvo vadinamas Memelgebiet, Territoire de Memel, Klaipėdos kraštu. Antspauduose ir toliau naudojamas Klaipėdos herbas bei prancūziški užrašai.

1923 m. Lietuvai prijungus Klaipėdos kraštą, antspauduose atsirado nauji simboliai – Gedimino stulpai bei Vytis.

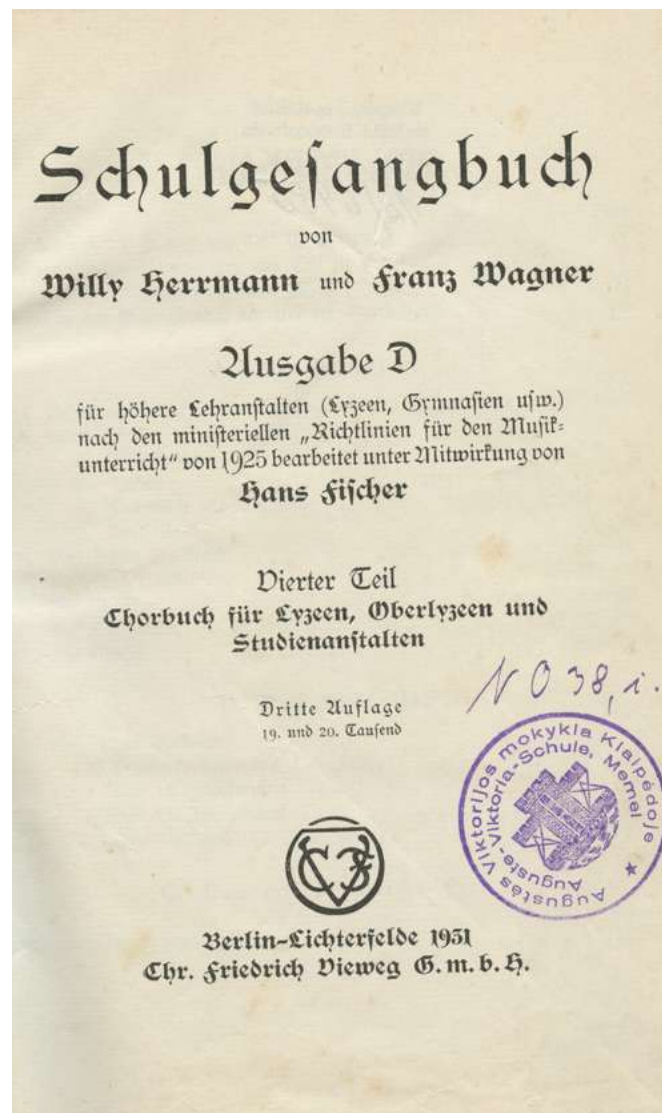
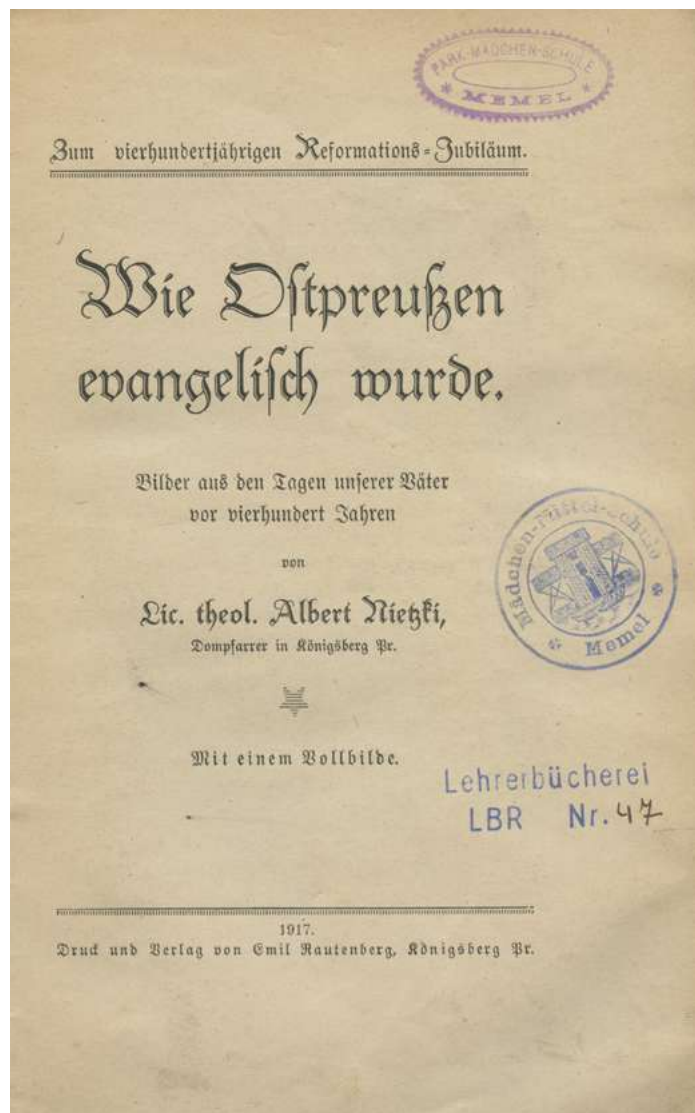
1920–1938 m. laikotarpiu, nepaisant politinių peripetijų, įvairių įstaigų, organizacijų bei mokyklų antspauduose Klaipėdos herbas išliko.

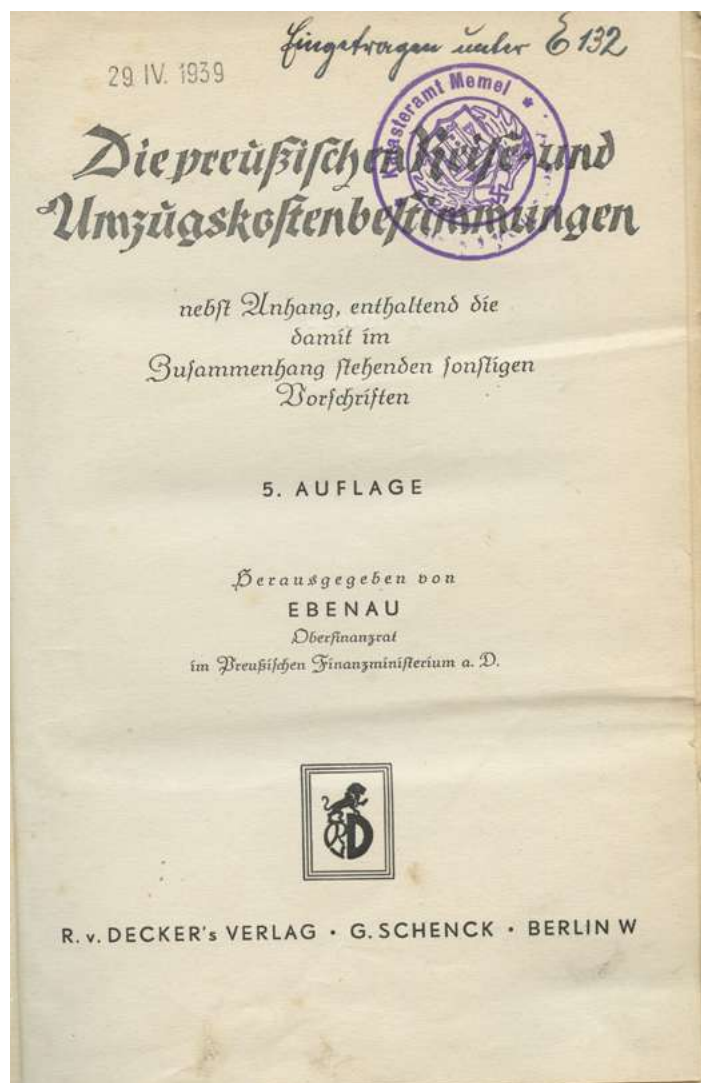
1928 m. policijos valdybos antspaudas su Lietuvos simbolika ir Klaipėdos herbu. KLAVB, AdM

Kai kurios visuomeninės organizacijos, daugiausia vokiškosios krypties, taip pat antspauduose naudojo miesto herbą.

Klaipėdos mokyklų
antspaudai. KLAVB, KR

Klaipėdos kadastro valdybos antspaudas su nacistinės Vokietijos simboliais. KLAVB, KR

1933–1938 m. Klaipėdos krašte vis labiau įsigalint nacionalsocialistų veiklai ir 1939 m. nacistinei Vokietijai aneksavus Klaipėdos kraštą, antspauduose keičiami užrašai, vėliau ir simbolika.

Jau prieš pat aneksiją 1939 kovo 22 d. vasario 5 dieną laikraštyje „Memeler Dampfboot“ paskelbta žinutė, kad yra keičiami Klaipėdos antspaudai – antspaudu viršuje lietuviškas užrašas ir apačioje esantis vokiškas apkeičiami vietomis. Vėliau lietuviški užrašai išimami visai.

1940 m. dokumentas, patvirtinantis antspaudų su nacistine simbolika naudojimą.**

* Žinutė publikuota Memeler Dampfboot, 1939, 5 februar.

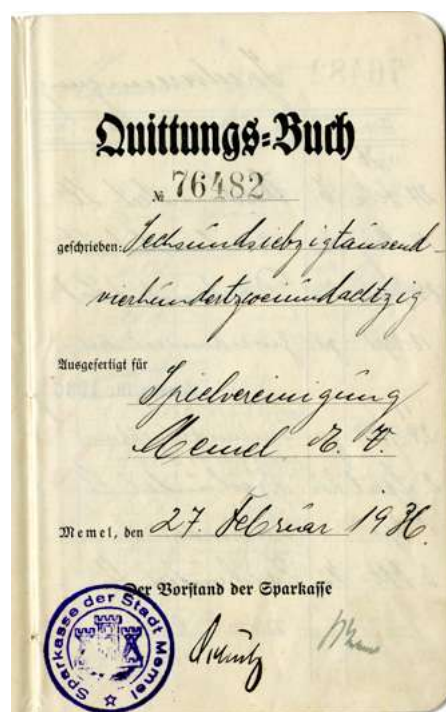
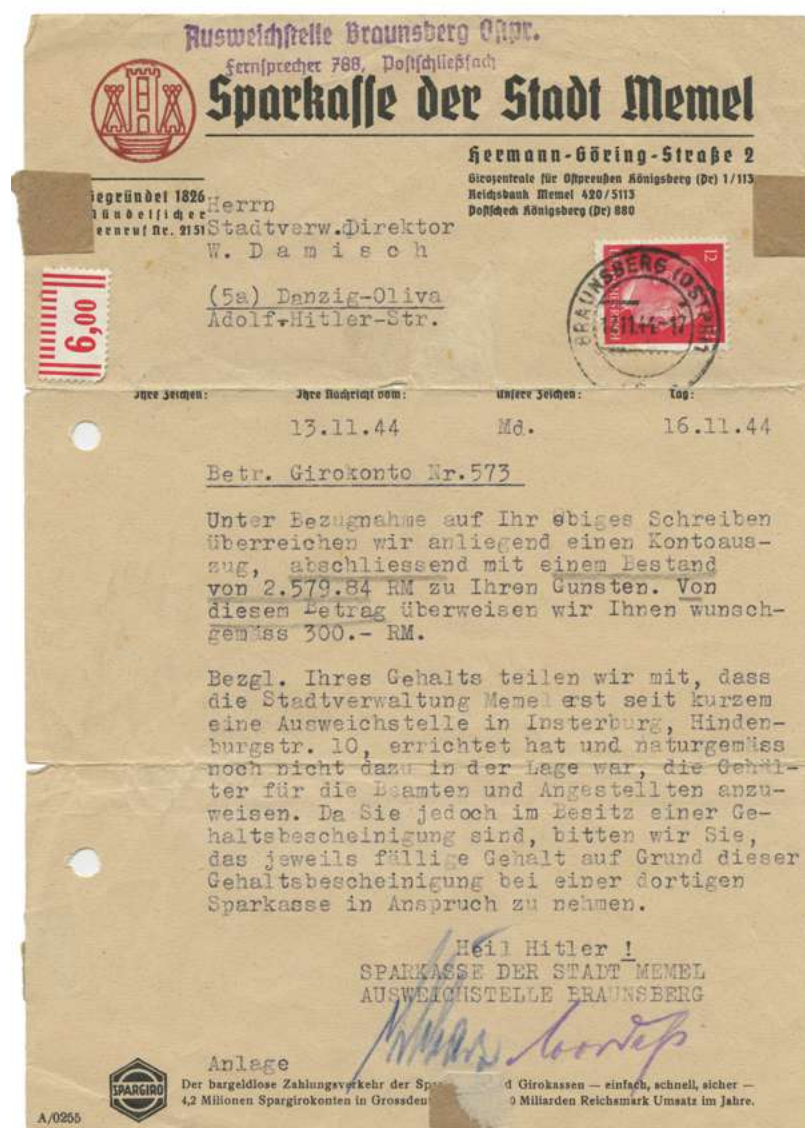
** Dienstsiegel... . LCVA, f. 645, ap. 2, b. 23.

Ypač daug antspaudų išlikę asmeniniuose dokumentuose – pasuose, taupkasių knygelėse, pažymėjimuose, leidimuose ir kitur.

Taupkasių ir kvitų knygelės su antspaudais. KLAVB, AdM

Sovietmečiu (1945–1990) Klaipėdos herbas antspauduose nebuvo naudojamas. Klaipėdos miesto darbo žmonių deputatų tarybos vykdomojo komiteto (1945–1977), Klaipėdos miesto liaudies deputatų tarybos vykdomojo komiteto (1977–1990), LKP Klaipėdos apskrities partijos komiteto, LKP Klaipėdos miesto komiteto (1945–1990) antspauduose nebuvo Klaipėdos miesto herbo.* Po 1990 m. herbas naudojamas Klaipėdos miesto savivaldybės administracijos ir mero antspauduose.

* Teigiama remiantis peržiūrėjus Klaipėdos regioniniame valstybės archyve saugomas Klaipėdos vykdomojo komiteto 1945–1990 metų sprendimų bylas

Klaipėdos heraldinio simbolio sklaida

Klaipėdą identifikuojantis ženklas – herbas paplitęs plačiai, buvo ir yra naudojamas įvairiose srityse. Klaipėdos herbą galima aptikti ir šiandien ne tik Lietuvoje, bet ir svetur.

Remiantis Klaipėdos apskrities levos Simonaitytės viešojoje bibliotekoje saugomu Arbeitsgemeinschaft der Memellandkreise e.V. (AdM) archyvu, Lietuvos valstybės centriniame archyve (LCVA), Klaipėdos regioniniame valstybės archyve, Manheimo MARCHIVUM archyve saugomais dokumentais, fotografijomis bei eksponatais, galima susidaryti vaizdą apie svarbiausio Klaipėdos miesto simbolio – herbo panaudojimą, paplitimą bei reikšmę.

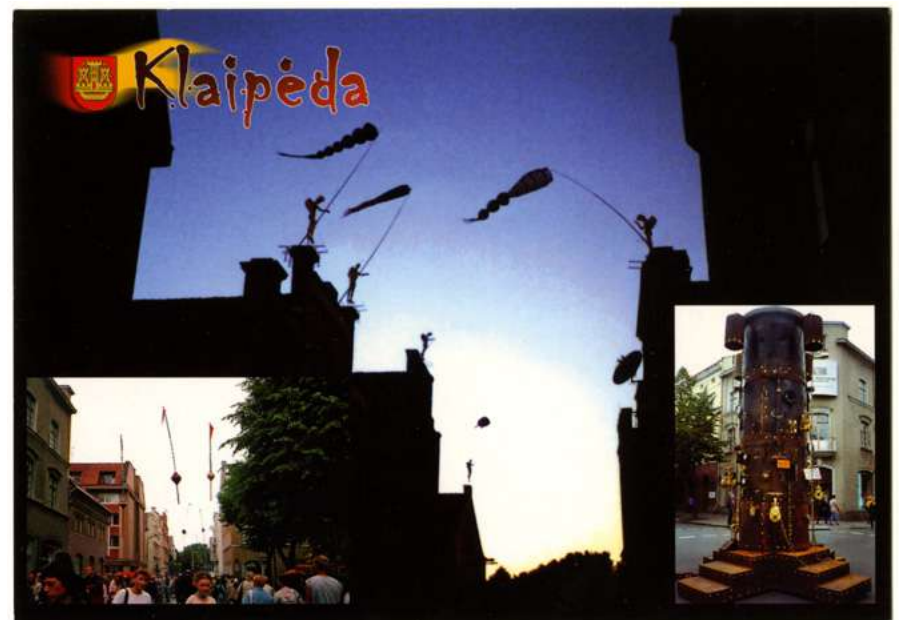
Kalbant apie Klaipėdos ženklo sklaidą XIX amžiuje, reiktų paminėti ir įvairias žymas, įkalus, įspaudus, kurie buvo naudojami juvelyrikoje, pramonėje, prekyboje ir kitur.

1728 m. Georg Reimer savo straipsnyje „Merckwürdigkeiten der Stadt und Festung Memel“^{*} pastebi, jog klaipėdiečių išskirtinės kokybės linų sėmenų statinės buvo žymimos miesto herbu su karūna, net buvo „Klaipėdos karūnos“ linų sėmenys. Ant statinių su prastesnės kokybės prekėmis išdegindavo herbą be karūnos arba tik raides „ML“

Tarpukariu Klaipėdos įvaizdis aktyviai kuriamas ir skleidžiamas panaudojant miesto heraldinį simbolį.

XX a. atsiranda daugiau technologinių galimybių spausdinti ir tiražuoti, todėl Klaipėdos herbas ir kitų miesto simbolių sklaidos arealas prasiplečia. Vienas iš visiems prieinamų bei, turbūt, labiausiai paplitusių būdų reprezentuoti Klaipėdą – atvirukų leidyba. Juose puikuoja ne tik Klaipėdos herbas kaip oficialusis miesto tapatybę identifikuojantis ženklas, bet ir kiti Klaipėdai būdingi simboliai – Šv. Jono bažnyčia, tiltai, švyturys, laivas, paminklai ir kt. Nesvarbu, kokia politinė situacija susiklostydavo Klaipėdos krašte, atvirukai išlikdavo labai populiarūs, o atvirlaiškiai su Klaipėdos simbolika keliauja po pasaulį iki šiol.

^{*} Straipsnis publikuotas leidinyje *Erleutertes Preussen, Bd. 4. Königsberg, 1728.*

Įvairiais laikotarpiais leistų atvirukų pavyzdžiai su Klaipėdos heraldiniu simboliu. KLAVB, AdM

1891 m. Dainų šventės programa

1923 m. liepos 12 d. išėjo įvairių nominalų pašto ženklų skirtų Klaipėdos prijungimui prie Lietuvos pažymėti su Klaipėdos heraldiniais simboliais.
www.limis.lt

Klaipėdos herbas svarbią vietą užima ir filatelijoje. Klaipėdos simboliai buvo naudojami pašto ženkuose. Nuo 1920 m. įsigaliojus Versalio taikos sutarčiai, Klaipėdos kraštas buvo atskirtas nuo Vokietijos, o jo valdymas laikinai pavestas Prancūzijai. Tačiau oficialioji kalba liko vokiečių, valdininkai daugeliu atvejų taip pat kalbėjo vokiškai ir pašto ženklai buvo naudojami vokiški. Vėliau buvo naudojami Prancūzijos 1900–1920 m. standartiniai pašto ženklai. Situacija pasikeitė po Klaipėdos prijungimo prie Lietuvos 1923 metais: pašto ženkuose atsiranda Lietuvos simbolika – Vytis, Gedimino stulpai ir užrašai Klaipėda Memel.

1939 metų kovo 22 d. Vokietijai perėmus Klaipėdos kraštą, provokiškos grupuotės iniciatyva buvo perspausdinti Lietuvos nepriklausomybės dvidešimtmečiui skirti pašto ženklai: ant jų uždėtas įrašas *Memelland ist frei*.

DAS MEMELGEBIET im Spiegel der Briefmarken

bis 1919

Zum deutschen Reich gehörend

bis 1920

Abgetrennt durch Versailler Vertrag

bis 1923

Unter französischer Herrschaft

bis 1939

Unter litauischer Herrschaft

1939

zurück
zum Reich

bis 1945

ab 1945

Nuo 1939 m. iki Antrojo pasaulinio karo pabaigos buvo naudojami pašto ženklai su Adolfo Hitlerio atvaizdu bei kita nacių simbolika.

Banknotai su Klaipėdos simbolika pasirodė po Pirmojo pasaulinio karo, kuomet dar šio karo metu Vokietijoje greta valstybinių pinigų dėl karo, metalo trūkumo ir infliacijos buvo išleisti smulkių nominalų piniginiai ženklai, vadinami notgeldais (iš vokiečių kalbos išvertus reiškiantis „pinigas iš bėdos, iš reikalo“). Juos pagal Vokietijoje išleistą įstatymą savo reikmėms galėjo spausdinti atskiri miestai, miesteliai ar kaimai. Klaipėdos kraštas tuo metu priklausė Vokietijai, todėl vietiniai pinigai pasirodė ir čia. 1917 m. gegužės 2 d. buvo išleisti vietiniai, pusės markės piniginiai ženklai, ant kurių buvo pirmųjų Klaipėdos burmistrų Arthuro Altenbergo ir Roberto Grabowo parašai. Dalyje šių pinigų viršutiniame kairiajame kampe baltame apskritime įspausstas antspaudas su Klaipėdos herbu.

Ant Klaipėdos krašto pinigų, leistų iki 1923 m., averse puikavosi įvairūs Klaipėdos simboliai – miesto, uosto bei kopų vaizdai, reverse – Klaipėdos herbas. Averse Klaipėdos herbas vaizduojamas vieninteliame 100 markių banknote.

Klaipėdos krašto vietiniai pinigai. KLAVB, AdM

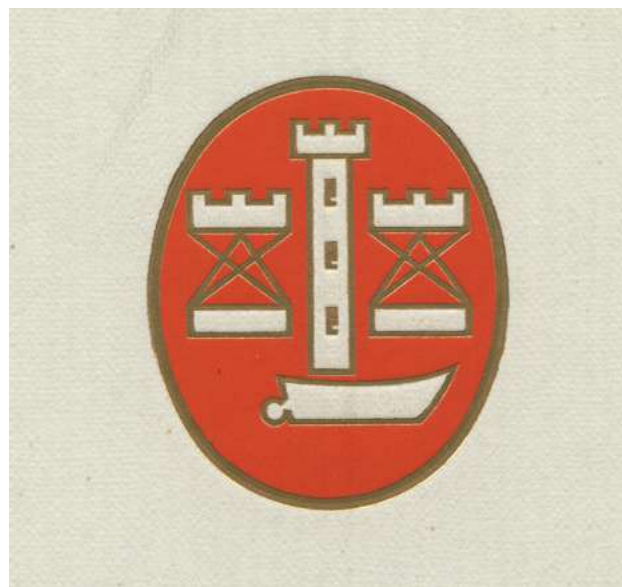

Memelio atminimo akmuo Manheime pastatytas 1961 m.
MARCHIVUM

Daugelis tarpukariu Klaipėdoje veikusių įmonių savo reklamose ir logotipuose naudojo Klaipėdos heraldinį simbolį.

Pokariu evakuavęsi Klaipėdos miesto ir krašto gyventojai (memelenderiai) būrėsi į draugijas ir visomis išgalėmis stengėsi išlaikyti, įamžinti ir puoselėti atminimą apie savo gimtąjį kraštą. Vokietijos miestuose iki šiol galima rasti gausybę Klaipėdos ženklų – gatvių, kavinių pavadinimuose, pastatų interjeruose ir eksterjeruose. Kai kur yra pastatyti atminimo akmenys, obeliskai su Klaipėdos ženklais.

Viena iš didžiausių įmonių, veikusių Klaipėdoje 1919–1944 m.,
Pauliaus Lindenau laivų statykla savo logotipe naudojo Klaipėdos
herbo motyvą. Iš kn. 50 Jahre Paul Lindenau ...*

*50 Jahre Paul Lindenau : Schiffswerft und Maschinenfabrik / [Textliche Gestaltung: Wolfgang Frank]. [Hamburg : K.O. Storck + Co, s.a.]. [71] p.

Svarbus buvusių Klaipėdos gyventojų tapatumo simbolis – miesto herbas – buvo plačiai paplitęs, žinoma, daugiausia tarp memelenderių. Didžiulės Klaipėdos vėliavos puikavosi visuose suvažiuimuose, vykusiųose Manheime ir Diuseldorfe 1950–2008 metais.*

Sovietmečiu Klaipėdos herbas ir kita simbolika naudojama suvenyruose, ženkliukuose, etiketėse, gaminami įvairūs taikomosios dailės dirbiniai. Tuo metu šiuos dirbinius gamino Klaipėdos „Dailės“ kombinatas, veikęs 1946–1995 metais. Laikraščio „Tarybinė Klaipėda“ (1969)** žinutėje minima, jog Kauno „Starto“ medžio apdirbimo kombinatas ruošiasi išleisti degtukus, kurių dėžučių etiketėje bus Klaipėdos herbas. Serijos tiražas – 16 milijonų. Etiketę sukūrė Kauno „Dailės“ kombinato dailininkas A. Sprindys. Sovietmečiu paplito dailininko Jono Stumbrio 1961 m. sukurtas Klaipėdos herbas. Buvo gaminami suvenyrai, ženkleliai, maišeliai ir kita atributika, herbas puikavosi ir ant cigarečių pakelių.

Keletas sovietmečiu pagamintų suvenyrinių ženkliukų pavyzdžių. www.limis.lt

* Šios vėliavos nuo 2021 m. saugomos Klaipėdos apskrities levos Simonaitytės viešojoje bibliotekoje, AdM archyve

** Klaipėdos herbas etiketėse [žinutė]. Tarybinė Klaipėda, 1969, bal. 4.

Užsienio jūreivių atsiliepimų, įspūdžių ir padėkų interklubui knyga. Mediniame viršelyje išdrožtas Klaipėdos ženklas*.

* Книга отзывов впечатлений и благодарностей иностранных моряков интерклубу, 1972–1977. Klaipėdos regioninis valstybės archyvas, F.493, ap. 1, b. 58.

Po Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. ir atsivėrus sienoms bei 1992 m. patvirtinus Klaipėdos miesto vėliavą ir herbą, po pasaulį pasklido įvairiausia atributika – ženkleliai, suvenyrai. Klaipėdos ženklas spausdinamas ant drabužių, ši atributika gaminama ne tik Lietuvoje, bet ir kitose valstybėse – Vokietijoje, Kinijoje ir kitur.

Skirtingų Klaipėdos herbų variantai nuo 1990 metų naudojami ir miesto dienraščio „Klaipėda“ antraštėje.

Lietuvos nepriklausomybės laikotarpiu Klaipėdos herbas ypač dažnai naudojamas ant Klaipėdos miestą reprezentuojančios atributikos – medalių, proginių monetų ir įvairių garbės ženklų. Klaipėdos herbas puikuoja ant Klaipėdos miesto mero ir Klaipėdos universiteto rektoriaus bei Garbės daktarų regalių.

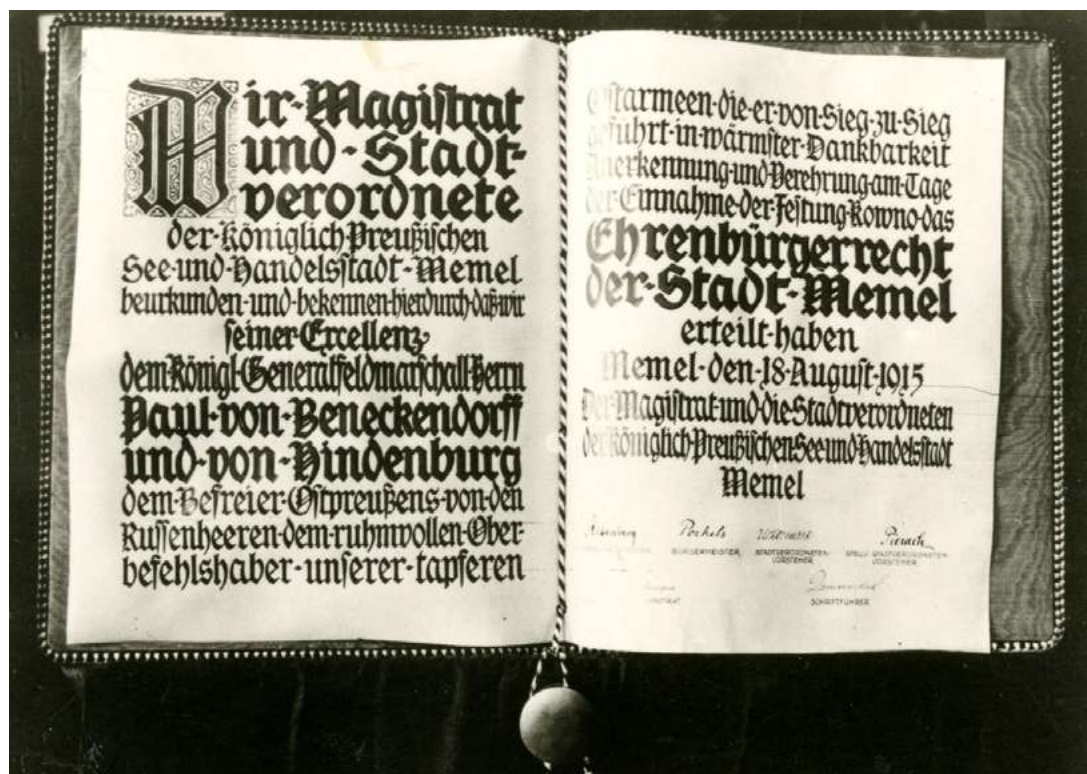
Klaipėdos garbės piliečio ženklas

Ehrenbürgerbrief der Stadt Memel (Klaipėdos miesto garbės piliečio raštas). KLAVB, AdM

Vienas iš Klaipėdos herbo simbolika puošų apdovanojimo pavyzdžių – Klaipėdos garbės piliečio ženklas. Klaipėda, kaip ir daugelis Europos miestų, turi seną tradiciją teikti garbės piliečio vardą. Su pertrūkiais Klaipėdos / Memelio garbės piliečio vardas suteikiamas nuo XIX a.

Yra žinomi šio garbingo titulo atstovai – justicijos tarėjas Carlas Wolffgramas* (apie 1849 m.), medienos pirklys Heinrichas Gerlachas** (apie 1860–1885 m.), Prūsijos feldmaršalas Helmuthas von Moltkė, Prūsijos vidaus reikalų ministras Friedrichas von Moltkė, Klaipėdos vyriausiasis burmistras Arthuras Altenbergas (apie 1925 m). 1915 m. rugpjūčio 18-ąją Klaipėdos rotušėje garbės piliečio vardas buvo suteiktas feldmaršalui Pauliui von Hindenburgui. Tą dieną garbės piliečiu buvo paskelbtas ir kaizerio jaunesnysis sūnus Joachimas.

* 1849 m. Carlas Ludwigas Wolffgramas g. 1781 m. balandžio 14 d. Tilžėje. 1796 m. – tenykštės provincijos mokyklos abiturientas. Nuo 1802 m. – justicijos komisaras Klaipėdoje. 1843 m. tapo justicijos tarėju, nuo 1849 m. – miesto garbės piliečiu. Mirė 1854 m. sausio 23. Visuomenei naudingų aukų davimas buvo pagrindinis jo charakterio bruožas. Jo vardą aptiksi visur, kur tik buvo reikalinga pagalba (1816 m. jis davė 113 talerių vargonų remontui, kuris kainavo iš viso 850 talerių) Iš kn. Zembrickis, Johannas. Klaipėda XIX amžiuje, 2004, II dalis, p. 95

** Medienos pirklys Heinrichas Gerlachas (1840–1912) Iš kn. J. G. Gerlach Memel 1822–1922 [Gedenblatt zum Jubiläum d. Firma] Berlin Ecksteins biograph. Verl. 1922, s. [5]

Sovietmečių garbės piliečių vardai buvo suteikti Antrojo pasaulinio karo veteranams bei socialistinio darbo didvyriams – Adolfui Urbšui, Ivanui Ivanovui* (1967 m.), Trofimui Belikui, Onai Stanžienei, Pranui Petroniui, Vladui Luniai** (1975 m.), Stasiui Jurginiui, Aleksejui Orlovui *** (1985 m.).

Išskirtinis atvejis, kuomet 1977 m. Klaipėdos garbės pilietės vardas suteiktas Klaipėdos krašto rašytojai levai Simonaitytei****.

Garbės piliečių vardai buvo įrašomi į Garbės piliečių knygą, įteikiami diplomai bei simboliniai miesto raktai. Vėliau apdovanotieji buvo pagerbiami ir juostomis, kuriose buvo jaustas garbės piliečio vardas ir pavardė.

Lietuvai atgavus Nepriklausomybę, nuo 1991 m. teikiamas Klaipėdos garbės piliečio vardas. 1991–2022 m. Klaipėdos miesto garbės piliečių vardu tituluojami šie Klaipėdai svarbūs asmenys: Heinz Radwill (1991), Jeronimas Kačinskas (1991 m.), Vytautas Jakelaitis (1998 m.), Alfonsas Žalys (1998 m.), Peter Oertling (2002 m.), Aloyzas Každailis (2002 m.), Jonas Tatoris (2002 m.), Martinas Gusiatinas (2002 m.), Valentinas Greičiūnas (2002 m.), Narsutis Dumbauskas (2002 m.), Romaldas Idzelevičius (2005 m.), Alfredas Gytis Tiškus (2007 m.), Vytautas Paukštė (2008 m.), Vytautas Lygnugaris (2010 m.), Bernardas Aleknavičius (2011 m.), Vaclovas Straukas (2013 m.), Kazimieras Budrys (2014 m.), Ona Skaistutė Idzelevičienė (2005 m.), Uwe Jurgsties (2016 m.), Modestas Juozapas Paulauskas (2021 m.), Benediktas Sigitas Jurčys 2022 m.***** Nuo 2005 m. Klaipėdos miesto garbės piliečiams įteikiamas dailininko

Vido Bizausko sukurtas ženklas su Klaipėdos herbu.

Alfonsas Žalys ir Jonas Gureckas įteikia levai Simonaitytei Klaipėdos garbės piliečio vardo diplomą, jos bute Vilniuje 1977 m. vasario 5 d.

Fotogr. Bernardas Aleknavičius

* Почётные граждане Клайпеды. Советская Клайпеда. 1967, 4 ноября

** Tarybinė Klaipėda, 1975, sausio 26

*** Tarybinė Klaipėda, 1985, sausio 27

**** RIMŠA, Edmundas. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės miestų antspaudai. Vilnius, 1999, p. 305-314.

***** Plačiau apie 1991–2022 m. Klaipėdos miesto garbės piliečius:

<https://www.klaipeda.lt/lt/kultura/apdovanojimai/klaipedos-miesto-garbes-pilieciai/2145?lang=lt>

Klaipėdos simboliai miestų gatvėse

Dalis dokumentuose užfiksuotų Klaipėdos ženklų yra išlikę archyvuose ir bibliotekose, tačiau Klaipėdos miesto viešosiose erdvėse tarpukariu buvusių heraldinių simbolių yra išlikę nedaug, nes jie buvo sunaikinti Antrojo pasaulinio karo metu arba jau po karo.

Klaipėdoje dauguma svarbiausių, gražiausių municipalinių statinių buvo puošiami miesto herbu. Tai parodo pastato svarbą, o tuo pačiu padeda miesto ženklui „įaugti“ į kiekvieno miestiečio sąmonę, tapti atpažįstamu ir brangiu simboliu.

Bene svarbiausias miesto pastatas jau nuo senų laikų buvo rotušė. Klaipėdos valdžia kėlėsi iš vieno patalpų į kitas net keletą kartų. 1846 m. magistratas įsigijo išvaizdų gyvenamąjį namą dešiniajame Dangės upės krante. 1875–1877 m. pastatas buvo rekonstruotas (architektas Cornelius). Galbūt tada, namą pilnai pritaikant magistrato reikmėms, jo fasade ir buvo įkomponuoti heraldikos ženklai ir to meto simboliai: miesto herbas, prūsiškieji ereliai, kaukės. Šiuo metu šiame istoriniame pastate dirba miesto meras, virš pastato plazda Klaipėdos miesto vėliava, jį tebepuošia šiek tiek pakeistas Klaipėdos miesto herbas. Deja, pastato viduje autentiškų detalių beveik nebeliko.

Miesto herbais buvo papuošti dar keletas miestui svarbių pastatų. Ypač puošniai atrodo kupidonų apglėbtas miesto herbas Klaipėdos dramos teatro frontone.

Miesto herbas, kurio įrėminimas puoštas taip pat berniuko figūra, ilgus metus puikavosi ir ant namo Tiltų g. 1., kuriame 1915 m. buvo atidaryta miesto Taupomoji kasa (architektas Waltheris Kleemannas). Herbas jau restauruotas ir kelias į senąją vietą, kai bus restauruotas ir pats pastatas.

Kiti heraldiniai simboliai, puošę Klaipėdą tarpukariu, neišlikę.

Ant kitos Taupomosios kasos pastato (dab. Herkaus Manto g. 2), pastatyto 1938 m. (architektas Paulis Giesingas) buvo užkeltas miesto herbas ir iš tolo siuntė žinią, kad tai – ypatingas miesto pastatas. Miesto herbo ant šio pastato jau seniai nebėra. Jis matomas tik senose nuotraukose. Sovietmečiu miesto heraldiniai simboliai buvo nudaužyti ir nuo kitų miestui buvusių svarbių pastatų.

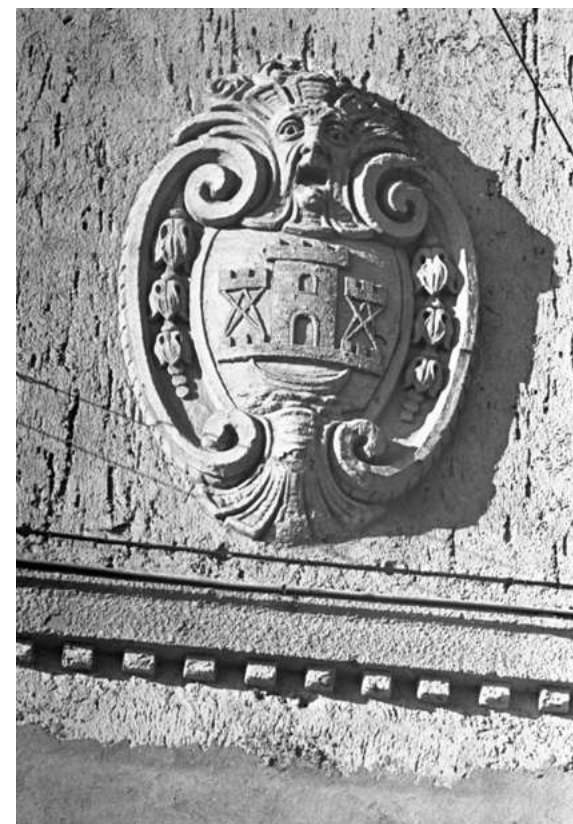
*Taupomosios kasos pastatas. Ant pastato frontona ažūrinis miesto herbas.
KLAVB, AdM*

Klaipėdos herbas su kartušu puošė namą Liepų g. 53. Pastatas priklausė didžiuliam skerdyklos kompleksui.

Buvęs skerdyklos administracinis pastatas 2022 m. Fotogr. Arvidas Jasmanis

Klaipėdos herbas ant buvusio skerdyklos administracinio pastato apie 1963–1975 m. Fotogr. Bernardas Aleknavičius

Metalinis ažūrinis Klaipėdos herbas puikavosi ir ant miesto Labdarybės namų (dab. Uosto g. 22). Tai buvo pirmas tokio tipo statinys Baltijos jūros pakrantėje, iškilęs 1913 m. (architektas Walther Kleemann).

Labdarybės namų pastatas. KLAVB, AdM

Fotogr. Rasa Müller

Šiuolaikinę Klaipėdą miesto heraldinis simbolis puošia daugelyje vietų – gatvėse ant pastatų, paminklų, kultūros vertybių, net ant kanalizacijos šulinių...

Dekoratyviniis akcentas „Herbai“, kurio autorius – Lionginas Garla, įkurdintas skiriamojame Taikos prospekto dalyje tarp eismo juostų šalia sankryžos su Debreceno gatve. Jis sukurtas 1970 m. ir skirtas paminėti Klaipėdos ir Debreceno (Vengrija) miestų partnerystei, jį puošia Klaipėdos ir Debreceno miestų herbai.

Įdomu tai, kad 1985 metais tuometės Rytų Vokietijos Apoldos mieste Klaipėdos karilionui pagamintas 900 kg sveriantis varpas „Kristupas“ taip pat buvo papuoštas Klaipėdos miesto herbu. Karilionas buvo sumontuotas 1987 m. Centrinio pašto rūmų bokšte (Liepų g. 16). 2006 m. jį pakeitus nauju instrumentu, trys didžiausi ir gražiausi varpai puošia Klaipėdos erdves. „Kristupas“ džiugina akį Karlskronos aikštėje prie Pilies tilto.

Herbo simbolikos svarbą klaipėdiečiams rodo faktas, kad jo motyvas naudojamas ir smulkiojoje skulptūroje. Mažvydo alėją puošia į stilizuotą miesto herbą atsirėmęs bronzinis berniukas „Klaipėdietis“ (skulptorius Svajūnas Jurkus, architektas Vytautas Paulionis).

Miesto heraldinis simbolis atvaizduotas ant „Kaminkrėčio sagos“ Kurpių g. 8 (skulptorius Klaudijus Pūdymas), ant skulptūrinės kompozicijos „Senamiesčio paštas“ Tiltų ir Turgaus gatvių sankirtoje (skulptorius Klaudijus Pūdymas, architektas Mindaugas Zabarauškas), Inos Šuliak kompozicijos „Puodynė su pinigais“ monetų (pastato Tiltų g. 1 šiaurinis kampas).

Ant pastato Herkaus Manto g. 1 pritvirtintoje informacinėje lentoje informuojama, kad šiame pastate iki Antrojo pasaulinio karo buvo leidžiamas miesto laikraštis „Memeler Dampfboot“, įspausa emblema (užrašas su laivu, kaip ant titulinio laikraščio puslapio), o ant vieno emblemos laivo stiebo puikuoja Klaipėdos herbas.

Klaipėdos simbolį galime pamatyti ir ant kitos informacinės lentos, tiksliau – prie „Grandinių“ tilto Žvejų g. 22, šalia „Juodojo vaiduoklio“ legendos aprašymo.

Netoliese yra per Kalvių plenerą „Keturi vėjai“ iškalta figūrų kompozicija, kurioje taip pat įkomponuotas Klaipėdos herbas.

Klaipėdos elingo kaimynystėje veikiančioje Vakarų Baltijos laivų statykloje 2019 m., minint Paulio Lindenau laivų statyklos įkūrimo šimtmetį, pradėjo veikti nedidelis muziejus, kuriame pristatoma miesto laivų statybos pramonės istorija. Ant pastato – užrašas „Lindenau-Werft ekspozicija“ ir Klaipėdos miesto herbas. Lindenau laivų statykla gamino ne tik laivus, plaukiojančius dokus, kranus, bet net ir kanalizacijos

šulinių dangčius, kurių dar yra išlikę mieste. O ant šiuolaikinių tokių dangčių irgi galime pamatyti Klaipėdos miesto herbą.

Herbais puošiami ne tik pastatai ar skulptūros. Miesto herbas yra atvaizduotas ir išlikusiuose XIX a. riboženkliuose. Tokius, Klaipėdos ribas žyminčius akmeninius riboženklius, galima išvysti Kuršių nerijoje, pietinėje miesto dalyje prie Kairių poligono ir P. Lideikio gatvėje.

Miesto herbai ant didžiulių stendų pasitinka ir į Klaipėdą sausuma ar vandeniu grįžtančius klaipėdiečius ar atvykstančius turistus. Klaipėdos herbas aiškiai matomas ant miesto informacinių stendų. Apie tai Krašto paveldo gido <http://www.krastogidas.lt/> maršrute „Klaipėdos ženklai miesto gatvėse“.

Fotogr. Gediminas Juška

Nuotrauka iš
<https://architekturalietuvoje.lt/lankytinos-vietos/kauno-centrinis-pastas>

Kituose Lietuvos miestuose taip pat būta Klaipėdos ženklų. Kaune ant Karininkų ramovės rūmų (A. Mickevičiaus g. 19) fasado virš įėjimo yra įkomponuoti trijų Lietuvos miestų – Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos herbai, sukurti 1937 m. Jų autorius – skulptorius Bronius Pundzius. Klaipėdos ir kitų minėtų miestų herbai yra išlikę.

Kaune 1922 m. Karo muziejaus (K. Donelaičio g. 64) bokšte buvo pakabinti Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos herbai. Senojo Karo muziejaus pastato bokštas buvo nugriautas 1934 m. Vytauto Didžiojo karo muziejaus naujojo pastato bokšto fasadas 1937–1938 m. dekoruotas metalinėmis Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos herbų plokštėmis. 1942 m. muziejaus administracija buvo priversta atiduoti tas herbų plokštes hitlerininkams kaip metalo laužą karo reikmėms*. Miestų herbų plokštės neatkurtos iki šiol.

Kauno centrinio pašto rūmuose (Laisvės al. 102), atidarytuose 1932 m., operacijų salės sienų viršų be kitų dekoru elementų papuošė Vilniaus, Klaipėdos ir Gardino miestų herbai. Sovietmečiu operacijų salės sienų tapyba sunaikinta. Po 1990 m. miestų herbai (taip pat ir Klaipėdos) atkurti, bet kitokio stiliaus ir šiek tiek kitose sienų vietose. Vilniuje Valdovų rūmų Didžiojoje renesansinėje menėje tarp Lietuvos miestų herbų yra ir Klaipėdos herbas.

* Nukentėję paminklai / sudarė ir redagavo Marija Skirmantienė, Jonas Varnauskas. Vilnius, 1994, p. 47

Parodos „Klaipėdos ženklai“ eksponatai

KLAIPĖDOS MERO REGALIJOS – GRANDINĖ IR ANTSPAUDAS

Klaipėdos mero grandinė, sukurta 2002 m., autorius – dailininkas Vidas Bizauskas. Ji pagaminta iš melchioro, sidabro, aukso, stiklo emalio ir gintaro.

Fotogr. Arvidas Jasmanis

Fotogr. Arvidas Jasmanis

Fotogr. Arvidas Jasmanis

KLAIPĖDOS MIESTO GARBĖS PILIEČIO APDOVANOJIMAS

Klaipėdos miesto garbės piliečio apdovanojimas – 2005 m. dailininko Vido Bizausko sukurtas ženklas su Klaipėdos herbu. Ženklas gaminamas iš 925 prabos sidabro bei 585 prabos aukso ir stiklo emalio.

2011 m. šis ženklas įteiktas kraštotyrininkui, fotožurnalistui Bernardui Aleknavičiui.

Iš asmeninės Bernardo Aleknavičiaus kolekcijos

ŠAULIŲ GILDIJOS REGALIJOS

Memelio šaulių gildija, aktyviai gyvavusi šimtmetį, išnyko po Antrojo pasaulinio karo, tačiau mieste paliko savo ženklą – Šaulių gatvės pavadinimą, kuris kilo nuo čia pastatytų Šaulių namų ir įrengtos šaudyklos, pačius Šaulių gildijos namus (šiuo metu – Koncertų salė) su šalia esančiu parku.

Kaip teigia J. Tatoris, viduramžiais Europos miestuose amatininkai, norėdami apginti miesto ir savo interesus, atsispirti kunigaikščiams, ginklavosi. Vėliau tokios sukarintos šaulių organizacijos, praradusios gynybines funkcijas, virto kultūrinėmis ir sportinėmis.

Galima rasti šaltinių, teigiančių, kad 1854 m. Memelio šaulių gildija minėjo savo 500 metų jubiliejų. J. Sembritzkis mini, kad ši sąjunga pirmąją privilegiją gavo 1697 m. Karaliaučiuje, po metų jai buvo suteiktas Šaulių gildijos statusas, kurį vėliau patvirtino tuometis Prūsijos karalius Frydrichas I. Deja, Septynerių metų karo (1756–1763) metu, 1757 m., smarkiai nukentėjo sąjungos šaudykla, pati gildija ėmė prarasti savo reikšmę ir iširo. Ji atkurta praėjus 80-iai metų, 1838 m. jos statutą patvirtino karalius, 1841 m. gildija vėl įsigijo šaudyklą, o 1843 m. karaliaus įsaku gavo korporacijos teises. Karalius Frydrichas Vilhelmas IV atsiuntė ne tik privilegijas, bet ir 10 vertingų garbės ženklų – medalį su karaliaus atvaizdu, kurį turėjo nešioti gildijos pirmininkas, bei devynias sidabrinės plaketes su vokiečių ordino magistro Vinricho Kniprodes portretais. Jos turėjo būti nešiojamos prisegtos prie juodos, baltos ir mėlynos spalvų juostos. Miestas Šaulių gildijai perleido du hektarus žemės, buvusios už tuomečių Liepojos vartų, paskirdamas ją gildijos šaudyklai ir pastatams. Į šią vietą vedanti gatvė buvo pavadinta Šaulių vardu.

Su Šaulių gildija mieste atsirado graži tradicija – kasmet, dažniausiai vasaros viduryje, vykdavo šventė, kurios metu šaudymo rungtyje nugalėjęs gildijos narys būdavo skelbiamas tų metų karaliumi. Vienu metu Šaulių karaliumi buvo miesto burmistras, kitais metais išrinkti pirkliai, amatininkai, valdininkai, mokytojas, kirpyklos savininkas. Būta metų, kai karaliais tapo du asmenys arba tas pats asmuo po kelerių metų buvo išrinktas vėl. Be karaliaus būdavo išrenkami ir du riteriai. Jais tapdavo šauliai, užėmę antrąją ir trečiąją vietas šaudymo varžybose.

Šaulių namus J. Tatoris apibūdina kaip antrą pagal reikšmingumą pastatą mieste po teatro. Juose būdavo rengiami koncertai, puotos ir vaidinimai, vykdavo įvairių organizacijų susirinkimai, iškilmingi minėjimai ir posėdžiai. 1841 m. įsigiję nemažą žemės plotą, šauliai įsirengė šaudyklą, kurios apsauginiam pylimui panaudojo išlikusią seną miesto įtvirtinimo dalį. Gana greitai dabartinėje Šaulių gatvėje iškilo mūrinis pastatas, pasodintas didelis sodas, kuriame pastatyta pakyla orkestrui, stiklinis paviljonas, fontanas. Iki pat

1914 m. šalia Šaulių sodo buvo šaudykla, kėgelbanas, išardytas po Pirmojo pasaulinio karo, veikęs greta buvusios Geležinkelio gatvės (dab. S. Nėries gatvė). Jį panaikinus, kurį laiką žemės sklypas buvo tuščias, vėliau jame pastatytos Vytauto Didžiojo gimnazija ir Raudonojo Kryžiaus ligoninė. Kaip kompensacija 1923 m. Šaulių gildijai buvo išnuomotas sklypas šalia Karališkosios giraitės.

Teigiama, jog XX a. pradžioje Memelio šaulių gildija buvo didžiausia šaulių sąjunga visoje Vokietijoje. Taip pat kai kurie šaltiniai teigia, jog Memelio šaulių gildiją galima vadinti seniausia sporto organizacija dabartinėje Lietuvos teritorijoje.

Pasakojama istorija apie šių grandinių išvežimą iš Memelio 1944 m. Paskelbus evakuaciją, paskutinio Šaulių karaliaus, išrinkto dar 1939 m., mėsaininko Ericho Koppo žmona negalėjo palikti didžiausio savo vyro turto, todėl traukdamosi regalias pasiėmė vietoje kitų reikalingų daiktų. Kelionėje ponja Kopp susidūrė su dideliais sunkumais, iš jos buvo reikalaujama palikti bagažą, tačiau moteris regalias išsaugojo. Pats E. Koppas dingo Antrojo pasaulinio karo metu. Vėliau Vakarų Vokietijoje atsidūrusios grandinės priklausė su Klaipėdos kraštu nesusijusiems asmenims. XX a. 9 deš. regalijos perduotos išeiviams iš Klaipėdos krašto – AdM draugijai.

Eksponatai saugomi KLAVB, AdM

Fotogr. Antanas Lukšėnas

Fotogr. Antanas Lukšėnas

Fotogr. Antanas Lukšėnas

PROGINĖ LĖKŠTĖ, SKIRTA PAGALBOS KLAIPĖDOS KRAŠTUI SĄJUNGOS „KRIEGSHILFSVEREIN BADEN FÜR DEN KREIS MEMEL“ ĮKŪRIMUI PAMINĖTI

1914 m. prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, Rytų Prūsija bei Klaipėdos kraštas jo padarinius pajuto vieni pirmųjų Vokietijos imperijoje. Todėl pradėtos kurti įvairios organizacijos, skirtos nukentėjusiems nuo karo gyventojams remti. Visoje Vokietijoje kūrėsi globos draugijos, kurios rėmė vieną ar kitą Rytų Prūsijos miestą ar apskritį. Klaipėdos globėju tapo Manheimas. 1915 m. lapkričio 17 d. Manheimo rotušėje pirmininkaujant tuometės Badeno didžiosios kunigaikštystės vidaus reikalų ministrui dr. Johanui H. F. fon Bodmanui (Johann Heinrich Freiherr von und zu Bodman), įvyko pirmasis susirinkimas, kuriame pradėta kurti pagalbos Klaipėdos kraštui sąjunga „Kriegshilfsvereins Baden für den Kreis Memel“. Šiame susirinkime dalyvavę įvairūs politikai, pramonininkai, valdžios ir švietimo atstovai priėmė ir šios sąjungos statutą. Statutas, be kitų įsipareigojimų, numatė metinį narių bei steigėjų mokestį. Bendra įsipareigojimų suma siekė 500 tūkst. markių.

Siekiant surinkti daugiau lėšų, Karališkosios porceliano dirbtuvės Berlyne 1915 m. pradėjo gaminti progines lėkštes, skirtas šiai globos akcijai. AdM (Arbeitsgemeinschaft der Memellandkreise e.V.) archyve saugomos lėkštės centre – Prūsijos, Badeno ir Memelio herbai. Šis eksponatas žymi šimtmetį skaičiuojančią Manheimo ir Klaipėdos partnerystę, prasidėjusią 1915 metais.

Eksponas saugomas KLAVB, AdM

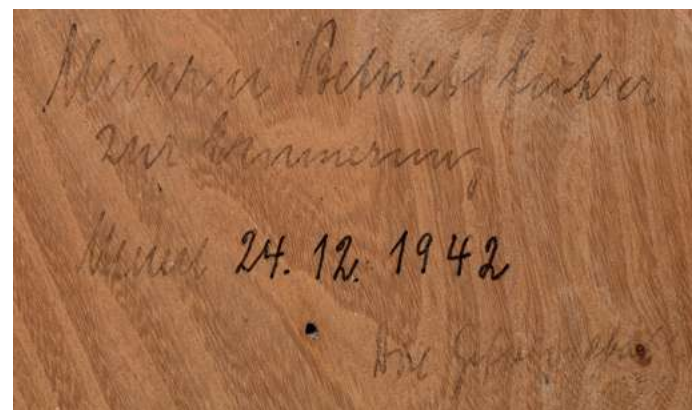

ĄŽUOLINIS KLAIPĖDOS MIESTO HERBAS

Ąžuolinio Klaipėdos miesto herbo reverse – užrašas: „Unserm Betriebsführer zur Erinnerung Memel 24.12.1942“. (liet. Mūsų įmonės vadovui atminimui Memel 24.12.1942)

Eksponatas saugomas KLAVB, AdM

DEKORATYVINĖS KERAMIKOS DUBENĖLIS SU KLAIPĖDOS HERBU

Nedidelį, keliolikos centimetrų skersmens balto porceliano dubenėlį puošia Klaipėdos miesto herbas bei dekoratyvus augalinis motyvas – vijoklis su raudonomis uogomis. Šis rankomis pieštas dubenėlis pagamintas visame pasaulyje gerai žinomame, Vokietijoje nuo 1879 metų veikusiam Rosenthal porceliano fabrike.

Eksponatas saugomas KLAVB, AdM

Fotogr. Antanas Lukšėnas

Fotogr. Antanas Lukšėnas

KOMPANIJOS „KAFFEE HAG“ ETIKETĖ

20 a. pradžioje Brėmene (Vokietija) veikusi pirmoji pasaulyje kavos be kofeino gamybos kompanija „Kaffee Handelsgesellschaft AG“ (Kaffee HAG, Coffee Hag) pradėjo leisti gyvenamųjų vietovių heraldinius ženklus bei jiems kolekcionuoti skirtus albumus.

Šių ženklų ir albumų iniciatorė buvo tuometė asociacija „Die Brücke“ (liet. „Tiltai“), be kitos veiklos, iškėlusiu tuo metu novatorišką idėją parengti standartizuotus publikuojamos medžiagos dydžius. Siekdama reklamuoti savo veiklą, organizacija ieškojo įtakingų rėmėjų bei ragino įmones leidybos darbuose naudoti jos parengtus naujus standartus. Viena iš įmonių tapo „Kaffee HAG“, heraldinių ženklų kolekciją pradėjusi leisti formatu „Weltformat V“ (4x5,66 cm), o jiems rinkti skirtus albumus – formatu „Weltformat IX“ (16x22,6 cm). Informacija apie dydį nurodoma ir Vokietijai bei Šveicarijai skirtų serijų, pradėtų leisti dar 1910 m., ženklų antroje pusėje. Patys albumai buvo leidžiami kaip atskirų lapų rinkiniai, kuriuos vėliau buvo galima sujungti.

Į kiekvieną „Kaffee HAG“ pakuotę įdėtai kuponais galėta atsiskaityti įsigyjant miestų, miestelių ar kaimų heraldinius ženklus, kurių antroji pusė padengta kliju, siekiant palengvinti įklijavimą į albumus. Taip pat už kuponus buvo įsigyjami ir rinkiniams skirti albumai.

Nors 1913 m. „Die Brücke“ organizacija bankrutavo, o dar po metų buvo panaikinta, heraldinių ženklų ir albumų leidyba tęsėsi, o jų dydis liko nepakitęs.

Vokietijos ir Šveicarijos serijoms skirtus heraldinius ženklus piešė garsus to meto heraldikas Otto Huppas, jo inicialais O ir H pažymėta kiekviena etiketė. Šios dvi serijos, pradėtos leisti prieš I pasaulinį karą, užbaigtos taip ir nebuvo. XX a. trečiąjį bei ketvirtąjį dešimtmetį pradėtos leisti ir kitoms šalims skirtos heraldinių ženklų serijos. Iš viso 1914–1955 m. išleisti apie 125 skirtingi albumai, neįgyvendinti liko planai išleisti albumus, skirtus Baltijos šalims.

Ekspонатas saugomas KLAVB, AdM

ETIKETĖ SU KLAIPĖDOS MIESTO HERBU

Iš kolekcinė etikečių rinkinio „Memel“, kurias Turmac Tobacco Company“ fabrikas (Zevenaaras, Nyderlandai) XX a. pradžioje dėdavo į cigarečių pakelius.

Ekspонатas saugomas KLAVB, AdM

Fotogr. Antanas Lukšėnas

TARPUKARIO LENGVOSIOS ATLETIKOS RUNGČIŲ APDOVANOJIMAI BEI ŽENKLELIAI

Mediniame rėme su balto šilko pamušalu įkonstruota dvispalve juoste apvyniota metalinė pasaga, ant kurios prikabinta 12 bronzinių ąžuolo lapų – spėjama, jog tai jauno sportininko rankomis padarytas sportinių laimėjimų vainikas.

Ąžuolo lapų vainiko viduryje – medalis, kurio averse vaizduojami du bėgikai. Jis pagamintas 1861 m. įkurtame ir iki šių dienų veikiančiame Štutgarto metalo dirbinių fabrike (Wilh. Mayer & Frz. Wilhelm e.K.) Reverse išgraviruota data nurodo, jog jis skirtas 1931 m. balandžio 19 d. Memelyje vykusio Sporto draugijos pavasario kroso dalyviui. Ši tradicinė sporto šventė vyko stadione (dab. Klaipėdos centrinis stadionas, Sportininkų g. 46), o pati kroso trasa ėjo miško takais. Ilgiausias maršrutas driekėsi 5 kilometrus.

Ant dalies bronzinių ąžuolo lapų galima rasti įrašus „Spielvereinigung Memel e.V“ – tai vienas iš tarpukario Klaipėdos futbolo klubų, įkurtas 1924 m. Be futbolininkų, šiam sporto klubui priklausė lengvaatlečiai bei ledo ritulininkai. Kitas užrašas nurodo, jog šie lapai buvo skiriami 1929–1930 metais organizuotų jaunimo varžybų nugalėtojams.

Prisegti 5 ženkliai, susiję su futbolu bei lengvąja atletika. Keturi iš jų dengti spalvota emale, Prūsijos futbolo sporto klubų – jau minėto „Spielvereinigung Memel e.V“, Tilžėje gyvavusio „Verein für Bewegungsspiele Tilsit“ (užrašas ant ženkluko – „VfB Tilsit“), Karaliaučiaus „Verein für Bewegungsspiele e. V. 1900 Königsberg“ (ant ženkluko – „V.f.B. Königsberg 1900“) bei „Spielvereinigung Rasensport-Preußen Königsberg“ (ant ženkluko – „S.V. Rasensport Preussen e. V. KGB“). Penktasis ženklelis – sidabrinis, gautas lengvosios atletikos varžybose 1926 m. rugsėjo 26 d. Tą žymi ant jo išgraviruota data.

Eksponatas saugomas KLAVB, AdM

Fotogr. Antanas Lukšėnas

PROGINIAI MEDALIAI SU KLAIPĖDOS HERALDINIŲ ŽENKLU

MEDALIS VYTAUTO DIDŽIOJO GIMNAZIJOS 70-MEČIUI

Dviejų dalių stalo medalis, pagamintas 1992 m., minint dabartinės Vytauto Didžiojo gimnazijos – pirmosios lietuvių gimnazijos Klaipėdoje – įkūrimo 70-metį. Kiekvienos plaketės dydis – 55x52 mm, svoris – beveik 86 gramai. Vienoje dalyje vaizduojami Gediminaičių stulpai ir įrašyta Lietuvos himno eilutė, kitoje – Klaipėdos herbas ir Vytauto Didžiojo bei Kristijono Donelaičio portretai. Medalio autorius – Saulius Bertulis.

Eksponatas saugomas KLAVB, BA

Fotogr. Arvidas Jasmanis

MEDALIS „TARYBINEI KLAIPĖDAI 35“

Vario lydinio medalis, kurio skersmuo – 57 mm, storis – 5 mm, svoris – per 110 gramų, pagamintas 1980 m.

Medalio averse – užrašas „Tarybinei Klaipėdai 35“ ir Klaipėdos herbas, reverse vaizduojami stilizuoti fachverko pastatai, už jų – daugiaaukščiai bei paminklas „Kardas“. Abiejų medalio pusių centre – 5 žvaigždžių kompozicija.

Eksponatas saugomas KLAVB, BA

KLAIPĖDOS MIESTO MEDALIS

Iš žalvario 2001 m. Lietuvos monetų kalykloje pagamintas medalis, kurio skersmuo 37 mm. Medalio autorius – Antanas Žukauskas. Medalio averse – Klaipėdos herbas ir užrašas „Klaipėda“, reverse – Klaipėdos pastatai, paštas, burinis laivas ir užrašas „Klaipėda Lietuvos uostas“.

Iš asmeninės Rasos Miuller kolekcijos

MEDALIS KLAIPĖDOS CELIULIOZĖS IR POPIERIAUS KOMBINATO 75-MEČIUI

Varinis medalis, kurio skersmuo – 56 mm, storis – 5 mm, svoris – 108 gramai, medžio bei organinio stiklo dėkle. Medalio aversas – lietuvių kalba, reversas – rusų. Medalio aversas daug įspūdingesnis, čia vaizduojami kombinato pastatai, heraldinis miesto simbolis viršuje centre ir visas kombinato pavadinimas. Reverse užrašas „KlaipeDOS“ bei kombinato pavadinimo santrumpa rusų kalba ir skaičius 75 stilizuotoje saulėje centre.

Eksponatas saugomas KLAVB, BA

MEDALIS UŽ AKTYVIĄ VEIKLĄ KLAIPĖDOS MIESTO TARYBOJE

Vario lydinio medalis, kurio skersmuo – 60 mm, storis – 4 mm, svoris – 98 gramai. Medalio averse – Klaipėdos herbas ir užrašas „Už aktyvią veiklą Klaipėdos miesto taryboje“, reverse vaizduojami Klaipėdos pastatai su centre esančiu pašto bokštu, taip pat laivas, uosto krano strėlė bei jūra.

Iš asmeninės Bernardo Aleknavičiaus kolekcijos

KLAIPĖDAI SKIRTA 10 LITŲ MONETA

Moneta nukaldinta 2002 m. Lietuvos monetų kalykloje, Klaipėdai minint 750 metų jubiliejų. Kolekcinė moneta į apyvartą paleista kartu su spalvingu, nuotraukomis iliustruotu lankstinuku, kuriame lietuvių ir anglų kalbomis trumpai pristatoma miesto istorija. Moneta pagaminta iš vario ir nikelio lydinio, jos skersmuo – beveik 29 mm, masė – daugiau nei 13 gramų. Monetos briaunoje – užrašas „KLAIPĖDAI – 750“, jos autorius – Rimantas Eidėjus, tiražas – 5000 vnt.

Iš asmeninės Bernardo Aleknavičiaus kolekcijos

Fotogr. Arvidas Jasmanis

MEDALIS „IEVA SIMONAITYTĖ“

1983 m. Motiejaus Narbuto sukurtas bronzinis 98 mm medalis, kurio averse – levos Simonaitytės atvaizdas, reverse – Klaipėdos ir Tilžės heraldiniai simboliai, rašytojos kūrybinių pavadinimų bei užrašas „Lietuvos liaudies rašytoja Ieva Simonaitytė Klaipėda“.

Eksponatas saugomas KLAVB, KR

KLAIPĖDOS MIESTO TARYBOS NARIO ŽENKLELIS

Melchioras, stiklo emalis. Autorius Vidas Bizauskas, 2004 m.

Iš asmeninės Algirdo Grubljo kolekcijos

ŽENKLELIAI SU KLAIPĖDOS HERBU

Eksponatai saugomi KLAVB, AdM

Fotogr. Arvidas Jasmanis

KARALIŠKOJO PRŪSIJOS JŪRŲ IR PREKYBOS MIESTO MEMELIO MAGISTRATO IŠKILUSIS ANTSPAUDAS

Karališkojo Prūsijos jūrų ir prekybos miesto Memelio magistrato antspaudas. Jame virš Klaipėdos herbo vaizduojamas Prūsijos erelis su skeptru ir valdžios obuoliu.

Šiuo antspaudu pažymėtas 1826 m. rugsėjo 26 d. liudijimas (Bürgerbrief), suteikiantis miestiečio teisę laikrodininkui Francis Martineau.

Prancūzijoje gimęs laikrodininkas F. Martineau, 1812 m. gyvenęs Insterburge (buv. Įsrutis, dab. Černiachovskas Kaliningrado sr.), 1826 m. rugsėjo 26 d. tapo visateisiu Memelio miestiečiu. 1858 m. adresų knygoje nurodyta, kad F. Martineau, vienas iš 7 Memelyje tuo metu buvusių laikrodininkų, gyveno iki šių dienų neišlikusiame name Palangos g. 45.

1852 m. laikraštyje „Memeler Wochenblatt“ F. Martineau skelbė, kad parduotuvėje galima įsigyti kišeninių laikrodžių, laikrodžių su grandinėle, stalinių iš bronzos, porceliano, alebastro ar poliruotos medienos pagamintų Paryžiaus bei Vienos laikrodžių, Švarcvaldo laikrodžių (medinis laikrodis su gegute), aukso, bronzos ar plieninių prancūziškų grandinėlių laikrodžiams mažiausiomis kainomis.

1858 m. vasarą F. Martineau persikėlė į staliaus A. Liedtke namą Puodžių g. 14, prieš Katalikų bažnyčią. Dar dirbdamas senojoje vietoje, organizavo laikrodžių išpardavimus, laikraštyje „Memeler Dampfboot“ skelbėsi po persikėlimo, žadėdamas laikrodžių taisymo darbus atlikti kaip įmanoma geriau ir pigiau.

1866 m. adresų knygoje jau nurodoma tik laikrodininko našlė, gyvenusi Kepėjų gatvėje.

Eksponatas saugomas KLAVB, AdM

KNYGOS SKIRTUKAS

Eksponatas saugomas KLAVB, AdM

Fotogr. Arvidas Jasmanis

Fotogr. Antanas Lukšėnas

„MEMELLANDBUND“ ORGANIZACIJOS VĖLIAVA

„Memellandbund“ – tai sutrumpintas „Deutsch-Litauischer Memellandbund“ (liet. „Klaipėdos krašto vokiečių ir lietuvių sąjunga“) draugijos pavadinimas. Organizacija įkurta 1919 m. Berlyne daugiausia išeivių iš Klaipėdos krašto, paaiškėjus, kad Klaipėdos kraštas bus atskirtas nuo Vokietijos. Sąjunga turėjo skyrius Karaliaučiuje ir Tilžėje, palaikė glaudžius ryšius su Klaipėdos krašto kultūros sąjunga (Kulturbundu). Veiklos tikslas buvo neleisti Vokietijos gyventojams užmiršti savo tėvynainių Klaipėdos krašte, rengti viešas demonstracijas, peticijas dėl Klaipėdos krašto priklausomybės. 1929 m. gegužės 29 d. vieno iš Berlyne vykusių šios organizacijos, tuo metu turėjusios apie 600 narių, susirinkimo metu buvo pašventinta jos vėliava. Sąjunga leido laikraštį „Das Memelland“, dalis 1926–1932 m. leistų numerių saugoma AdM archyve.

Tai turbūt didžiausias AdM archyvo eksponatas, kurio aukštis siekia daugiau nei 3 m.

Eksponatas saugomas KLAVB, AdM

Fotogr. Antanas Lukšėnas

AdM archyvas

Klaipėdos 700 metų jubiliejaus minėjimas Hamburge. KLAVB, AdM

Arbeitsgemeinschaft der Memellandkreise e.V. (AdM) arba lietuviškai Klaipėdos krašto darbo grupė – organizacija, įkurta 1948 m. rugpjūčio 24 d. Vakarų Vokietijoje ir vienijanti išėivius bei jų palikuonis iš keturių buvusių Klaipėdos regionų – Klaipėdos miesto, Klaipėdos apskrities, Šilutės ir Pagėgių apskričių.

1944 m. antroje pusėje artėjant frontui iš Rytų, tuometė Vokietijos karinė vadovybė paskelbė Memelio ir viso krašto gyventojų evakuaciją. Skaičiuojama, kad trauktis buvo priversti apie 130 tūkst. gyventojų. Dalis jų (virš 60 tūkst.) po ilgos kelionės įsikūrė Vakarų Vokietijoje neturėdami galimybių sugrįžti į gimtinę.

Bėgant metams, ADM draugija padėjo likimo draugams, tautiečiams ieškoti jų karo metu dingusių artimųjų, kartu sprendė įvairias socialines problemas. Nuo 1983 m. draugijai perduota laikraščio „Memeler Dampfboot“ leidyba. Jame skelbiama įvairi su draugijos veikla susijusi informacija, pranešama apie būsimus renginius ir susitikimus, publikuojami memelenderių atsiminimai, sveikinami jubilatai, spausdinami pranešimai apie mirtį.

ADM draugija siekė palaikyti ryšius su Tėvyne, ypač Lietuvai atgavus nepriklausomybę ir atsiradus galimybei memelenderiams atvykti į gimtinę. Tuomet draugija pradėjo organizuoti įvairią pagalbą krašto gyventojams ir įstaigoms bei sovietmečiu nukentėjusioms evangelikų liuteronų bažnyčioms.

2002 m. vasarą prie Klaipėdos geležinkelio stoties AdM draugijos lėšomis ir pirmininko Uvės Jurgščio (Uwe Jurgsties) iniciatyva pastatyta skulptūra „Atsisveikinimas su Tėvyne“. Skulptūra įkūnija Rytų Prūsijos gyventojų pasitraukimą iš gimtinės, prasidėjusį 1944 metais. Skulptūros autoriai – Leo ir Renatė Janišovskiai (Janischowski) iš Šteinfurto, o pats kūrinys – kraštiečių dovana gimtajam miestui jubiliejaus proga.

Draugijos archyvo užuomazgos atsirado dar pirmuose kraštiečių susirinkimuose – kai susitikę išėiviai ne tik dalydavosi prisiminimais apie prarastą Tėvynę, bet ir skaitė tekstinius pranešimus, kuriuos pajvairindavo skaidrės. Po draugijos įkūrimo 1948 m. ir Klaipėdos globos sutarties atnaujinimo 1953 m. draugijos archyvas buvo kaupiamas Manheimo miesto archyve. Taip pat medžiaga kaupta ir Manheimo muziejuje. Pirmosios archyve atsirado skaidrės, fotonuotraukos ir tekstinė medžiaga, susijusi su memelenderių Tėvyne.

Per ilgus draugijos veiklos metus ne kartą buvo keičiama archyvo saugojimo vieta ir tvarkytojas – jis buvo saugomas Hamburge (E. Janzen-Rock), Hildesheime (G. Grentz), Flensburge (H. Preuß), Maince (G. Willoweit), Klopenburge (H. Berger), Monheime prie Reino (G. Pietsch), Oldenburge. Į archyvą buvo įjungtos ir M. Szameitato, W. Buttkeireito, W. Kwaukos, G. Willoweito, W. Hilperto, H. Bergerio ir kitų asmeninės kolekcijos.

2011 m. spalio 5 d. archyvas ilgalaikiai panaudai perduotas Klaipėdos apskrities levos Simonaitytės viešajai bibliotekai. Per daugiau nei 60 metų AdM archyve sukaupta per 1500 knygų, apie 400 įvairios tematikos segtuvų apie Klaipėdos kraštą, daugiau nei 700 originalių, iki 1945 m. leistų atvirukų, šimtai fotografijų (seniausios jų – 1864 m.), dešimtys originalių žemėlapių (XVII–XX a.), periodinių leidinių, tūkstančiai skaidrių, asmeninių bei įstaigų dokumentų ir įvairių eksponatų. Archyve taip pat saugomi apie 100 paveikslų, tarp kurių įžymių dailininkų H. Kallmeyerio, G. Boese, M. Pechsteino darbai.

Tarp archyvo eksponatų galima rasti moterų aprangos pavyzdžių, asmeninių daiktų, Klaipėdos miesto herbų. Ypatingas eksponatas – daugiau nei 3 m aukščio 20 a. pradžios kultūrinės draugijos „Memellandbund“ vėliava.

2017 m. balandžio 24 d. perduotos Memelio šaulių gildijos grandinės bei Priekulės evangelikų liuteronų bažnyčios Šv. Komunijos taurė.

2019 m. pabaigoje bibliotekai saugoti perduota Klaipėdos krašto gyventojų personalijų kartoteka, kurioje – tūkstančiai kortelių su buvusių Klaipėdos krašto gyventojų duomenimis.

2022 m. pradžioje kaip AdM archyvo dalis bibliotekai perduota žymaus visuomenės ir kultūros veikėjo, profesoriaus, teologo, evangelikų kunigo Viliaus Gaigalaičio (Wilhelm Gaigalat) ir jo žmonos Marijos Gaigalaitienės (Marie Gaigalat) asmeninio archyvo dalis. Tai keliolika V. Gaigalaičio asmeninių knygų, įvairi sutuoktinių korespondencija, rankraščiai, užrašų knygelės, keliasdešimt fotografijų.

Archyvas ir toliau nuolat pildomas bei tvarkomas. Šiuo metu archyve saugomi senieji atvirukai suskaitmeninti ir viešinami portale <http://epaveldas.lt>. Suskaitmenintas laikraštis „Memeler Dampfboot“ viešinamas puslapyje <http://memel.klavb.lt>.

AdM archyvo kolekcija

PRIEKULĖS EVANGELIKŲ LIUTERONŲ BAŽNYČIOS ŠV. KOMUNIJOS TAURĖ

Priekulės evangelikų liuteronų parapija, priklausiusi Memelio filijai (filija – bažnyčia, neturinti parapijos), įkurta 1587 m., o pirmoji bažnyčia pastatyta 1628 m. Deja, per karą su švedais ji buvo sugriauta. 1688 m. pradedamas statyti, o po devynerių metų, 1697-aisiais užbaigiamas naujasis bažnyčios pastatas. Septynerių metų karo metu, 1757 m. užėjus rusų kazokams, bažnyčia vėl nukentėjo, tačiau sugriauta šį kartą nebuvo. 1821 m. bažnyčioje įrengiami vargonai, kainavę 3 tūkst. talerių. 1884 m. ilgą laiką neremontuota bažnyčia buvo uždaryta rekonstrukcijai. Tuomet, 1885 m., iš vakarinės bažnyčios pusės buvo pristatytas bokštas. Per Antrąjį pasaulinį karą nukentėjusi bažnyčia galutinai nugriauta sovietmečiu.

Kunigas Karlas Wilhelmas Augustas Zippelis Priekulės evangelikų liuteronų bažnyčioje dirbo 59-erius metus. Jo kunigavimo penkiasdešimtmečio proga 1854 m. dailininkas iš Karaliaučiaus nutapė kunigo paveikslą. Šis paveikslas kunigui buvo padovanotas kartu su sidabrine Šv. Komunijai skirta taure. Po kunigo mirties paveikslas kabojo Priekulės bažnyčioje, jį mini ir rašytoja I. Simonaitytė. Šio kunigo sūnus Rudolfas Andreas Zippelis tarnavo kunigu Šv. Jokūbo bažnyčioje Memelyje ir redagavo pirmąjį lietuvių laikraštį „Lietuvininkų prietelis“. Paskutinysis Priekulės evangelikų liuteronų bažnyčios

kunigas Martynas Wanags, 1944 m. spalį besitraukdamas, pasiėmė ir apeiginę taurę, 1854 m. dovanotą kunigui K. V. A. Zippeliui. Ši sidabrinė taurė, kurios vidus auksuotas, graviruota. Vienoje jos pusėje – dedikacija jubiliatui ir įteikimo data, kitoje – tuometė Priekulės evangelikų liuteronų bažnyčia, kuri dar be bokšto.

Fotogr. Antanas Lukšėnas

Fotogr. Antanas Lukšėnas

FRITZ SELLER MINERALINIO VANDENS FABRIKO BUTELIS

Pirkliui Fritzui Selleriui priklausęs mineralinio vandens fabrikas tarpukariu veikė tuomečiu adresu Liepojos g. (Libauer str.) 44–45 pastate, jame pirklys ir gyveno. Po 1939 m. pasikeitė gatvės pavadinimas, pastatai buvo pernumeruoti, o pirklys jau gyveno gretimose Simono Dacho gatvėse. Iki šių dienų pastatas, kuriame veikė fabrikas, neišliko, jis buvo nugriautas apie 1974 m., stovėjo vietoje dabar esančio Herkaus Manto g. 40, šalia pastato Herkaus Manto g. 42.

Tarpukario Klaipėdoje mineralinio vandens fabrikais buvo vadinamos ir vaisvandenių bei alaus daryklos, jų veikė bent keletas.

1930 m. pradžioje F. Selleris už 15 tūkst. dolerių iš savininko G. Kunellio įsigijo plytinę, papildomai sumokėdamas 5 tūkst. dolerių už įrangą. 1937 m. šią plytinę jis pardavė miestui už beveik 200 tūkst. litų.

F. Selleris taip pat buvo aktyvus Šaulių gildijos narys, 1937 m. ir 1939 m. išrinktas pirmininku (Obervorsteher).

VOLF-ENGELMAN KLAIPĖDA-MEMEL DEPOZITINIS ALAUS BUTELIS

XIX a. viduryje Kaune įsteigta alaus darykla, nuo 1928 m. tapusi akcine bendrove „I. B. Volfas-Engelman“, tarpukariu buvusi didžiausia alaus darykla Lietuvoje, nuo 1923 m. prekavo Klaipėdoje, o nuo 1925 m. turėjo savo filialą, kai kur dar įvardijamą sandėliu tuomečiame Liepojos g. 28 name.

ŠVENTOJO RAŠTO CITATŲ RINKINYS (BURTELĖS, BURTIKĖS)

Burtelės, dar vadintos burtikėmis – vienas iš įdomesnių Mažosios Lietuvos spaudinių. Rinkinys sudarytas iš 100 numeruotų kortelių, kiekvienoje iš jų – Biblijos ištrauka ir giesmės posmas. Burtelės buvo skaitomos kasdien, naudotos ir pietistų surinkimuose, kuriuose taip buvo ir platinamos. Dažnas jų naudojimas lėmė tai, kad išlikę labai mažai pilnų rinkinių. Pirmasis burtelių rinkinys išspausdintas 1845 m. Karaliaučiuje, o išpopuliarėjo jos XIX a. antroje pusėje. F. Kuršaitis 1874 m. rašė: „... jie imas Burtikes ir viens arba kits arba ir kožnas traukia iš jų kokį Perkšmelį lyg Viešpatį paklausdams, ką tasai jam noris toj Adynoj pasakyti.“ (Keleiwis, 33 (1874)).

AdM archyve saugomas XX a. antrą dešimtmetį Tilžėje išleistas burtelių rinkinys taip pat nepilnas – jame tik 62 kortelės. Taip pat AdM archyve saugoma viena kortelė iš 1883 m. išleisto burtelių rinkinio.

MAXIMILIANO SAKOWITZ BURIŲ SIUVYKLOS RAKTAI

Maximilianas Johannes Sakowitz (1891–1960) – iš dabartinės Lenkijos teritorijoje esančio miesto Choinicės kilęs burių siuvyklos, įkurtos 1848 m., savininkas. Jis – vienas paskutiniųjų prieškario Klaipėdos burių meistrų, siuvęs, taisęs bei saugojęs savo sandėlyje bures jachtoms bei prieškarium itin populiarioms ledrogėms. 1931 m. tapęs registruotu amatininku, meistras buvo garsus ne tik Klaipėdos krašte, bet ir Rytų Prūsijoje bei Gdanske. Burių siuvyklos pastatas buvo tuometėje Malkų gatvėje (vok. Holzstrasse), šalia uosto.

M. Sakowitz ir pats buvo buriuotojas, turėjęs dukters vardu pavadintą jachtą „Christel“, laisvalaikiu grojęs bandonija ir buvęs 1928 m. įkurto bandonijų ansamblio pirmininku.

Savo atsiminimuose M. Sakowitz burių siuvyklą mini rašytojas S. Šemerys, kuris įsigijęs nuosavą jachtą, jos bures taisydavo ir sandėliuodavo pas M. Sakowitz.

Namas, kuriame M. Sakowitz gyveno ir kur veikė jo burių fabrikas, neišliko. Po karo M. Sakowitz veiklą tęsė Vakarų Vokietijoje, kur kartu su žentu įsteigė nuosavą burių siuvyklą.

Fotogr. Antanas Lukšėnas

HELENE RAU SKRYBĒLIŲ SALONO ATSPAUDAS, XX A. 3–4 DEŠ.

Helene Rau – viena iš nedidelės moteriškų skrybėlių bei kitų madingų smulkmenų krautuvėlės (vok. Putzgeschäft / Putzsalon) tuometėje Liepojos gatvėje savininkė. 1926 m. krautuvėlė veikė Liepojos g. 5, vėliau persikėlė į Liepojos g. 30. Be H. Rau krautuvėlės, Liepojos g. 30 pastate buvo įsikūrusios gėlių, vyriškų drabužių, aksesuarų parduotuvės, sidabro gaminių fabrikas „Lisifa“ bei „Spaudos fondo“ parduotuvė. Vėliau H. Rau tapo vienintele parduotuvės savininke ir perkėlė krautuvėlę į Liepojos g. 12, tada jau pervadintos į H. Göring gatvę, namą. Iki šių dienų neišliko nė vienas iš pastatų, kuriuose veikė H. Rau krautuvėlė.

Fotogr. Antanas Lukšėnas

DEKORATYVINĖS LĖKŠTELĖS IŠ C. GOETZ PORCELIANO PARDUOTUVĖS

Dvi nedidelės suvenyrinės lėkštelės su Memelio rotušės ir Biržos tilto vaizdais buvo įsigytos Carlo Goetzo porceliano dirbinių parduotuvėje.

Carlo Goetzo specializuota porceliano ir stiklo gaminių parduotuvė – seniausia tuomečiame Memelyje, įkurta dar 1878 m. 1898–1921 m. parduotuvė buvo įsikūrusi Turgaus g. 39. 1926–1935 m. stiklo ir porceliano gaminių parduotuvė, kurios savininku tuo metu buvo M. Heydemannas, veikė Biržos g. 10/11. 1942 m. vis dar toje pačioje vietoje įsikūrusios parduotuvės savininkais nurodomi A. Paulas ir G. Mikoleit.

Pastatai sugriauti karo metu.

VAZELĒ SU SMILTYNĒS KURHAUZO VAIZDU

Fotogr. Antanas Lukšėnas

KELIONINIS SIUVIMO RINKINYS, XX a. 2–3 deš.

SIEBERTŲ ŠEIMOS EKSPONATAI

Spaudos bei knygų leidybos istorija Klaipėdoje neatskiriama nuo Siebertų giminės istorijos. Beveik šimtmetį Klaipėdoje leistas „Memeler Dampfboot“ laikraštis bei pastatas, išlikęs iki šių dienų, primena apie šios šeimos pėdsakus mieste.

1833 m. Heilsberge (Rytų Prūsija) gimęs Friedrichas Wilhelmas Siebertas davė pradžią spaustuvininkų dinastijai. 1866 m. persikėlęs į Memelį, čia nupirko porą spaustuvių, o 1872 m. įsigijo ir Augusto Hermanno Stobbe spaustuve, kurioje nuo 1849 m. buvo leidžiamas laikraštis „Memeler Dampfboot“. Vėliau jo veiklą tęsė sūnus Wilhelmas Hermannas Willy Siebertas (g. 1868 m.) bei anūkas Friedrichas Wilhelmas Siebertas (g. 1899 m.). Pastarasis po Antrojo pasaulinio karo atkūrė „Memeler Dampfboot“ leidybą Vokietijoje.

Spaustuvininkų bei leidėjų šeima buvo pasiturinti, jiems priklausė vila Smiltynėje.

AKINIAI SU DĖKLU

Fotogr. Antanas Lukšėnas

PASJANSO KORTOS, 1919 m.

Fotogr. Antanas Lukšėnas

KAROLIUKAIS SIUVINĖTA RANKINĖ

PUDRINĖ

VAŠELIO LAIKIKLIS

Iš dramblio kaulo pagamintas laikiklis priklausė Helene Siebert – Wilhelmo Hermanno Willy Sieberto (g. 1868 m.) žmonai.

Fotogr. Antanas Lukšėnas

VAIKIŠKAS LAGAMINAS

Lagaminas, priklausęs šeimos vaikams, buvo pasiimtas traukiantis iš Memelio 1944 m. Šį lagaminėlį panaudojo skulptoriai Leo ir Renate Janischowski, kurdami 2002 m. Klaipėdoje, prie geležinkelio stoties, AdM draugijos iniciatyva pastatytą skulptūrą „Atsisveikinimas su Tėvyne“.

Fotogr. Antanas Lukšėnas

METALINĖ CUKRINĖ, XX a. 3–4 deš.

ŠAUKŠTELIS

APYRANKĖ, apie 1910 m.

Fotogr. Antanas Lukšėnas

ŽIRKLĖS ŽVAKĖMS

SIETELIS ARBATAI

Fotogr. Antanas Lukšėnas

KIŠENINIS ŽIŪRONAS SU DĖKLU

Fotogr. Antanas Lukšėnas

AUTOMOBILIŲ SPORTO PLAKETĒS, 1928 m.

Fotogr. Antanas Lukšėnas

KELIONINIAI LAIKRODŽIAI

Fotogr. Antanas Lukšėnas

MEDINĖ DRABUŽIŲ PAKABA „B. LEWIN..“

XIX a. įkurta B. Lewino manufaktūros bei gatavų drabužių parduotuvė veikė Turgaus g. 3-4. Pastatas neišliko, sugriautas II pasaulinio karo metu.

MEDINĖ DRABUŽIŲ PAKABA „RICHARD RUDAT..“

Richardo Rudato vardo manufaktūros bei gatavų drabužių parduotuvė veikė Friedrich-Wilhelm Str. 16 (dab. Tiltų g., pastatas neišliko). Po 1929 m. parduotuvės savininku tapo pirklys Ernstas Meyer, o buvęs savininkas Richardas Rudatas, ilgametis pirklių sąjungos „Concordia“ narys, mirė 1938 m., būdamas 76-erių.

Fotogr. Antanas Lukšėnas

DELMONAS „U. MATZEIT..“

XIX a. pab. vilnos siūlais siuvinėtas delmonas priklausė 1871 m. gimusiai žvejo iš Karklės (Karkelbeck) žmonai Urtei Gaigals (gim. Matzeit). Tai simbolizuoja ir ant delmono išsiuvinėtas inkaras.

Fotogr. Antanas Lukšėnas

BATŲ ŠAUKŠTAS „SALAMANDER“

Avalynės parduotuvė „Salamander“, priklausiusi žydai Samuel Jundler, Memelyje veikė Friedrich-Wilhelm Str. 23. Šis pastatas, perstatytas XIX a. vid. vietoje buvusių pirmųjų miesto svarstyklių, dėl pirmajame aukšte veikusios parduotuvės, buvo vadinamas „Salamander“ pastatu. 1938 m. dėl besikeičiančios padėties bei požiūrio į žydus, parduotuvės savininku tapo Ernst Jankowski. Pastatas nukentėjo per II pasaulinį karą, o pokariu buvo visai nugriautas.

KŪDIKIO KRIKŠTO KEPURAITĖ, 1944 M.

Fotogr. Antanas Lukšėnas

DELMONAS

VAIKIŠKOS MEGZTOS PIRŠTINĖS

Fotogr. Antanas Lukšėnas

PLISUOTAS VILNONIS SIJONAS

DROŽINĖTAS MEDINIS KLAIPĖDOS MIESTO HERBAS

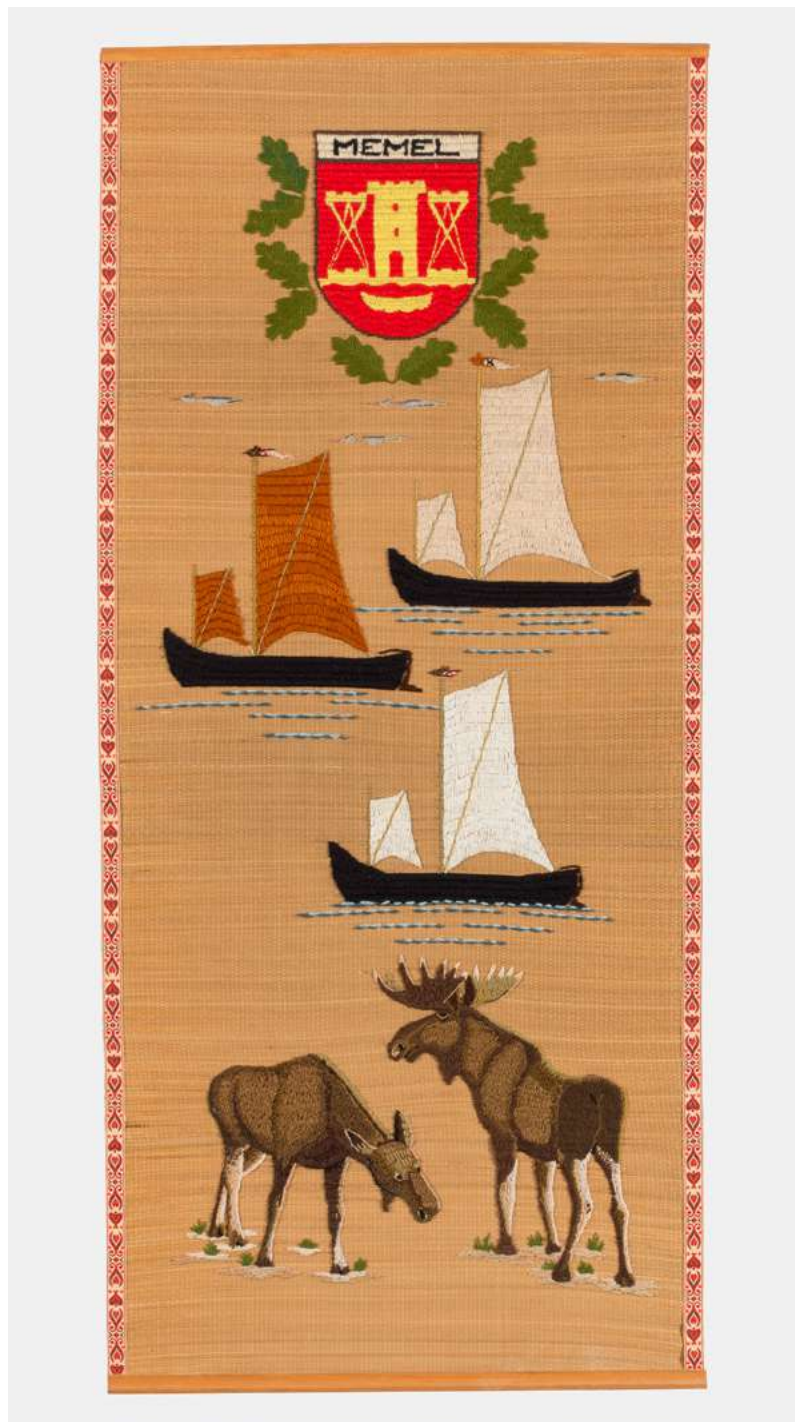
Fotogr. Antanas Lukšėnas

SUVENYRINĖ VĖTRUNGĖ

SIENOS KILIMĖLIS SU KLAIPĖDOS KRAŠTO SIMBOLIKA

Gamintas Georgo Grenzo.

SIENOS KILIMĖLIS – SU KLAIPĖDOS ŽENKLAIŠ

Fotogr. Antanas Lukšėnas

„SPIELVEREINIGUNG MEMEL“ VĒLIAVĒLĒ

Fotogr. Antanas Lukšėnas

MEDALIS, SKIRTAS KLAIPĖDOS KRAŠTO PERDAVIMO TREČIAJAM REICHUI ATMINIMUI

Medalis teiktas nuo 1939 m. gegužės iki 1940 m. pabaigos, iš viso buvo įteikta daugiau kaip 31 tūkst. medalių. Medalio autorius – vokiečių menininkas Richardas Kleinas.

GATVĖS PAVADINIMO LENTELĖ „MEMELER STRASSE“

BRIEDŽIO KANOPOS IŠKAMŠA

Fotogr. Antanas Lukšėnas

„SEIDLER“ BUTELIS

Fotogr. Arvidas Jasmanis

VILIAUS GAIGALAIČIO (WILHELM GAIGALAT) ARCHYVO EKSPONATAI

2022 m. pradžioje bibliotekoje saugomam draugijos Arbeitsgemeinschaft der Memellandkreise e. V. (AdM) archyvui buvo perduota dalis asmeninio Wilhelmo Gaigalato ir jo žmonos Marie Gaigalat archyvo.

W. Gaigalatas – žymus visuomenės ir kultūros veikėjas, profesorius, teologijos mokslų daktaras, evangelikų liuteronų kunigas. Gimė 1870 m. Naujienos kaime (dab. Naujininkai, Pagėgių sav.), studijavo Karaliaučiuje ir Berlyne, vėliau kunigavo Klaipėdos krašte. Uostamiestyje gyveno daugiau nei dvidešimt metų (1918–1939). Nuo 1903 m. iki 1918 m. W. Gaigalatas buvo Prūsijos landtago Žemųjų rūmų deputatas. 1912 m., W. Gaigalatai vadovaujant draugijai „Sandora“, draugijos patalpose buvo įsteigta lietuviškų knygų biblioteka. Jo iniciatyva 1922 m. Klaipėdoje įkurta pirmoji lietuviška mokykla, vėliau išaugusi į Vytauto Didžiojo gimnaziją. W. Gaigalatas yra ir vienas iš Vytauto Didžiojo universitete 1925 m. pradėjusio veikti Evangelikų teologijos fakulteto steigėjų, 1927–1928 m. buvo jo dekanu. 1933 m. jis tapo Latvijos universiteto Garbės daktaru. W. Gaigalatas steigė įvairias labdaros organizacijas, buvo vienas iš 1934 m. atidaryto Laugalių pensionato įkūrėjų, asmeniškai rūpinosi jo statyba. 1939 m. kovo mėn. W. Gaigalatas iš Klaipėdos pasitraukė į Lietuvą, o 1941 m. – į Vokietiją. Mirė 1945 m. Bretene (Vokietija). 1994 m. W. Gaigalato ir jo žmonos Marie palaikai perlaidoti Elniškės kaimo evangelikų liuteronų kapinėse (Klaipėdos r.).

WILHELMO GAIGALATO DOKUMENTŲ PORTFELIS

Fotogr. Antanas Lukšėnas

**WILHELMO GAIGALATO LIETUVOS DIDŽIOJO
KUNIGAİKŠČIO GEDIMINO ORDINAS**

Fotogr. Antanas Lukšėnas

**HEIDELBERGO UNIVERSITETO LIETUVIŲ STUDENTŲ ATMINIMO JUOSTA
WILHELMUI GAIGALATUI**

Santrumpų sąrašas

AdM

Arbeitsgemeinschaft der Memellandkreise e.V. (Klaipėdos krašto darbo grupė)

GStA PK

Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz (Prūsijos kultūros paveldo slaptasis valstybės archyvas)

KLAVB

Klaipėdos apskrities levos Simonaitytės viešoji biblioteka

KLAVB, AdM

Klaipėdos apskrities levos Simonaitytės viešoji biblioteka, AdM archyvas

KLAVB, KR

Klaipėdos apskrities levos Simonaitytės viešoji biblioteka, Kraštotyros fondas

KLAVB, BA

Klaipėdos apskrities levos Simonaitytės viešoji biblioteka, Bernardo Aleknavičiaus archyvas

LCVA

Lietuvos centrinis valstybės archyvas

LR AT

Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba

TSR

Tarybų Socialistinė Respublika